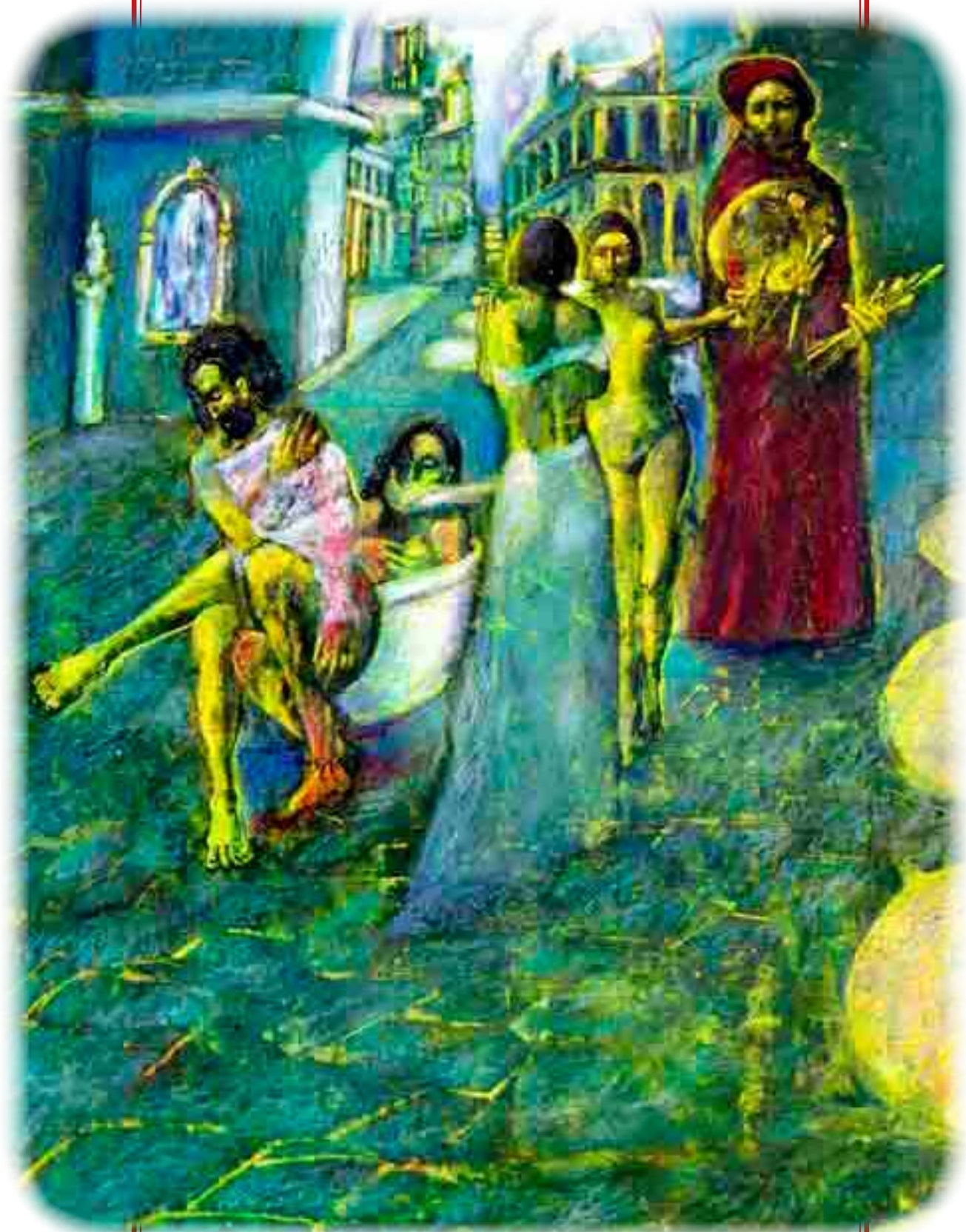

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 10 • Број 37 1. мај 2025.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 10 • Број 37 • 1. мај 2025.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Видосав Вицо ЂУРЂЕВИЋ
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС,
Момчило ГОЛИЈАНИН и
Давид КЕЦМАН ДАКО

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
gpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав ИВАНКОВИЋ

Насловна страна:
Зоран СУВАЈАЦ ЗОГРАФ
Овај број финансијски подржао
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ ЈАЊЕ

Крајишке
нобине

АРМАГЕДОН

Просута је прашина преко облака.
Невидљиви снијег све ће да окује.
Броје се топоти преосталих корака.
Лов на све што мрда у току је.

Пуштени су најљући пси са ланаца.
Они не бирају, већ редом гризу.
Све револуције крећу од странаца,
плаћених добро да смисле кризу.

Глобални метеж намјерно штима се.
Нажалост, страх је многе побиједио.
Интрвенезно отров прима се.
Неко из сјенке је тако наредио.

Хумана бића су усавршила цинизам.
Лаж се лажима хвале и уздижу.
На дјелу је неки, још жешћи фашизам.
Побројати се завјере не стижу.

Онај ко мисли извргнут је руглу,
Јер само мејнстрим сада се уважава.
Цензура у живо, цензура на Гуглу.
Вреднују оно што нормалног згражава.

Очигледно да пресуда је пала.
А прави судија крије своје лице.
Планета некима постала је премала.
Пуца се све жешће и насумице.

Слободан СМИЉАНИЋ

Прозаидна преиспитивања

ПОГЛЕДИ У ОГЛЕДАЛО

Огледало је неподмитљив свједок.

Питам се, шта мисли када се огледа госпођа Весели која је заклала дванаестогодишњег дјечака Слободана Стојановића који се из збјега вратио у своје окупирано село, по свог пса? Је ли послије тог злочина видјела нову бору на свом лицу?

А какви су тек људи који очи имају, али не виде знак убице на њеном челу? Страшни суд све види. Ослијепиће заувјек ко не види злочине!

Ђутање о злу није само кувачичлук. Какви су људи који су гледали силовање старице од осамдесет љета у Свилају, 1992. године, коју од обијесних хрватских бојовника нису заштитиле ни добоке боре на

њеном лицу, ни црна марама на глави?

Смјењивали су се на њој уз пратњу аплауза и ружних ријечи и не гледајући је ли жива.

Знам да ове ријечи, овај кратки опис стравично звуче. Али, тешко је и покушати да замислим како је било старици са црном марамом, иако сам својим очима видио њено мало тијело склупчано и крваво, на улазу у Свилај, поред пута бачено, да нас дочека као приказ из неког морбидног хорор филма.

Остало ми је дубоко и болно памћење страшне слике као неизбрисив ожељак.

Ђутање о злочинима је гријех за Небо и злочин за људе.

Радо ДИМИТРИЈЕВИЋ

СЈЕЧКА ЗА ДУВАН ЋЕДА ДУШАНА

Ка'д сам кренуо у разред први
Није ми била мрска математика
Са ћедом Душаном жандара
играјући
Овладао сам операцијом
сабирања

Ћед Душан није имао своје дјече
Моју баку је примио у кућу као
дјевојчицу
Када је у старости остао без жене
Бака је свога тетка примила у
своју кућу

За свога живота сеоски кнез био
Отхранио и школовао синовца
Прерадовић Ранка
У новинара и књижевника израс-
тао
Ћедов понос је нарастао као пла-
нина

Радо се сјећам ћедовог шешира
Кутице за дуван и луле за пушење
Ведре нарави и сиједи бркова
Одласка са њим у кафану, у
центру»Маринке”

Наставио је да Слави о Илиндану
Испод лозе грожђа постављана
софра
Долазиле ћедове старе званице
Уз лијепо дружење повезла би се
и пјесма

Иако сам био јако мали
Урезана су ми дубоко у сјећања
Људи између себе су се поштова-
ли
За бесједу имали су увијек време-
на

Увијек би о' крај поврћа посијали
Зеру дувана, сорте ћуће
На стару сјечку исјецкани
Пушио би ћед из своје луле

Горан ЈОТАНОВИЋ

ПИСАЦ И ПОЛИТИКА

Писац је монах и усамљеник измакнут од сваког мноштва и колектива. Он је изван политике, јер политика није његова тема, није његов језик нити његова грађа. Сувише је трошна, и за дневну употребу. Али када наиђу тешка и опасна времена, када се политика умеша у пишчев живот и у живот његових јунака, када политика почне да их нагриза и да им мења састав крви, да од њих прави лешеве – тада писцу и његовом јунаку не преостаје ништа друго него да пружи отпор и проговоре о свету око себе. Није важно колика је цена, није важно што могу бити изманипулисани.

Политика је увек вештачка нада, а књижевност, како ка-

же Селимовић, „натпе – вано безнађе“. Политика је талог, муљ, баруштина. Она има један говор за јавност, а други скривени и тајни, онај којим се шапуће, којим се говори у четири ока. Она има тајне и јавне архиве. Отуда толико кривотворства, толико фалсификата. Зато бивши чувари тајних архива данас пишу толике мемоаре, исповести – олакшавају душу.

Језик политике је уходана фраза, матрица, мртво ткиво. Он одвраћа, убија, страши својом празнином. Језик политике заудару на убуђалост, на плесан. Он мани – пулише масама, он је удварачки, он је директан, јер увек прети – смаком света или нуди лаж-

не шећерлеме. Он је као вирус, доноси главобољу и прехладу

А заправо увек прави ореол, венац узвишености власти – слави њен учинак. У том језику крију се свакојаки шарлатани, мафијаши, незналице и свима је исти циљ – манипулисати масама

Када се на улицама толиких градова проспе огромна енергија, снага и одлучност, када се ваљају масе наоружане новим оруђима – пиштаљкама, трубама, бубњевима, клепетушама – политика постаје безначајна и збуњена.

Кажу то је нова појава – незапамћени сукоб хумора, вицева и смеха са пендрецима. Никада пендрецима нису били беспомоћнији ни-

ти су производили мање страха, а смех једини побеђује страх и чини га ништавним. Подсмехом се руше и најтврђе куле и највеће бастиље. Никада толико очеви нису били немоћни пред својом децом и деде пред унуцима

То је судар говора из прошлих времена са новим веком, судар два језика који се не разумеју, судар верника и ослобођене генерације.

Сто година самоће је вечна тема и за све просторе, а пуковнику, сваком, на крају нема ко да пише. А толико су му писали, штанцовали и умножавали писма и телеграме подршке.

Кетманство је тема која се распала на улицама крајем овог века и дојучерашњи гоничи постадоше гоњени, а кукавице постадоше храбре.

Додуше, Срби воле да забораве на своје, а да олако присвоје туђе, али не смеју заборавити на оне који су их сатанизовали пола деценије, који су их заградили бодљикавом жицом усред Европе.

Не смеју заборавити на оне који су бомбама засипали Србе преко Дрине. Не смеју заборавити на оне који су забранили увоз лекова и хране, а све у име демократије, у име њихове правде.

Не смеју заборавити на оне који су захтевали да се бомбардују Београд и Србија, њихов народи да ће те бомбе пасти и на њихове главе.

Нама нико не може помоћи ако сами себи не помогнемо.

Српска православна црква, а с њом и многи умни људи, најпостојанија и најважнија установа нашег народа, „најоштрије осуђује фалсификовање народних гласова и гушење слобода, политичких и верских. историје,

издала западне српске крајине, довела нацију и државу до потпуног слома, а народ до просјачког штапа.

Завадила нас са целим светом, а сада покушава да нас међусобно завади и закрви“. Српска православна црква, а с њом и многи умни људи, најпостојанија и најважнија установа нашег народа, „најоштрије осуђује фалсификовање народних гласова и гушење слобода, политичких и верских.

Дужност је сваког часног човека да се у време бешчашћа огласи.

Није важно да ли је леви или десни, како му је име и каквог је убеђења. Француска 7 је часни део историје отпора. Овде су се дизали гласови против сваког деспотизма и тираније и када је било много теже него данас. У ово време лажи, мафијаша и лудака, у време лоповлука, обмана, проституције – у време понижења, беде, глади, у време када штампа, радио и телевизија искривљују, прећуткују, намештају – револуција је страхан чин, јер тражи крв. Али ово није револуција, ово је караван смећа.

Јадан је сваки политичар и државник који свој народ назива петом колоном. Јадан је политичар који памет ове земље – студенте назива профашистима и шачицом заведене деце.

Студенти су увек у праву и онда када траже немогуће. Јадни су професори који нису на страни својих студената. Јадни су сви политичари који личне интересе стављају изнад народних, изнад државних интереса – као што су јадни они Срби који траже да им Америка и Немачка уведу демократију.

Београдске улице и тргови других градова, данас су најслободнији делови Балкана. Њихови гласови су највећа поема о слободи и демократији. То више не може поништити ниједна полиција, ниједна комисија, ниједна влада, ниједан суд.

Највећи учинак ових масовних зборовна јесте у томе што се језик прочистио, што је језик постао сатиричан, комичан, што се распознаје шта је лаж а шта истина, ма кар за тренутак,

Што реч промене постаје садржајна и реална и што већина људи почиње мислити својом главом, ослобођени страха – да не може власт променити цео народ него, народ може сменити власт. Вратити покрадене гласове народу испунити студентске захтеве, штампу, радио и телевизију учинити доступнима сваком човеку, свакој странци и почети радити, почети стварати.

И зато, на крају, и ја пишем и у души и на овој справи у знак негодовања против крађе на изборима – да се смене и казне кривци. У знак подршке мирним студентима и њиховим захтевима, молим се Богу да не буду изманипулисани од странака и Запада и јевтино потрошени.

И фудбалске судије морају се забринути – јер пиштаљка је постала митска справа, добила ореол правде, борбе за истину. Њен звук опомиње и све се више шири.

(Са протестне вечери у Удружењу књижевника Србије, 15. јануара 1998, објављено у књизи: Радослав Братић, Писац и документ, Рашка школа, Београд, 2000)

Радослав БРАТИЋ

Прикази

БЕЛЕЖИ САМО ОНО ВИЂЕНО

(Поводом новог, четвртог издања књиге Прође памет ко трешње Миладина Ђулафића, Српска књижевна задруга, Београд, 2022)

Ово је књига мудрости и лепоте, преписани живот у свој његовој плоти, у фрагментима, у секвенцама необичног сјаја, с мером и опрезношћу кредибилног аутора Миладина Ђулафића, пробирача и тумача нашег алфабета. Ово је новум у нашој приповедачкој сфери, проза случаја, узета с руба нечега, у пролазу, из голе стварности. *Nuda veritas!* Ово је литерарно умеће, где се писац не размеће ничим, где је своју скромност писара без остатка жртвовао читаоцу. Бележи само оно виђено, саму квинтесенцију, шкрто, с мало речи. Као монах, који бежи од вишка било чега, који, у свом подвизивању, сорзецва суштину речи и њихова нова значења. Истина је јача од речитости, рекао би Еразмо. То господин Ђулафић зна.

Листајући ову премудру књигу, застаје ми дах, или се осмехнем, или се грохотом насмејем код понеког записа, као кад, на неком вашару, сусретнем људе разних физиономија и карактера.

Господин Ђулафић дошао је с црногорских брда, отуд је донео своја сећања, науку ћутања, премудро време. И једну врсту господства, у свему томе. И, ево, већ деценијама чинодејствује у нашем књижевном храму. И, читајући његове књиге, још раније, кад га лично нисам познавао, знао сам, да је велики господин, скроман,

андрићевски тих, ненамтељив, надмоћан умом и талентом. Лично познанство, потврдило је моје претпоставке.

А сад, завиримо мало у ово чудо од књиге. Прво је оно што је донето из завичаја, с Комова, са обала Лима, с границе, из Луга и Превије, изнад Андријевице.

Отуд. Све оно што су векови умудрили. Поред многих мини прича, с поентом и без поенте, казаних због лепоте, наводим неке вечне зубље у помрчини Миладиновог завичаја, кадифене бројанице. Дужа је зима од лета, веле. Из камена искра искочила – Пала брда, дигле се долине. Смислио је то неки сељачки суфиста, Лао Це с Комова. Он је измислио и онај највећи „даљинар“ – између човека и нечовека. Много је лепих кажа донео овај аутор са својих брда.

Али господин Ђулафић није остао само на томе, на софизмима свог завичаја. Његова професија професора слала га је широм бивше Југе – Младеновац, Брчко, Мркоњић Град, Бања Лука. Где све није био и бележио чуда од језика – где год је боравио. У сваком месту, у свакој људској средини, Миладин је послушкивао, бележио речено, ако је ново, тајно као какав даскал. Како да се не насмејемо оном зубару у Брчком који обавештава своје пацијенте, да се оженио, „и да десет дана не вади“.

Или оном огласу у којем неко „издаје собу самцу средњег раста“. Ни камену није добро кад се премести, записа Миладин једну творбу свога краја. У њој су сажете све наше сеобе, бежаније, прогонства од стране разних Ходо-паша, харамија, Селџука, Златних хорди, Тевтона. Све је то у овој сентенци, казаној простом мишљу.

У једној реченици, казана је цела наша крвава повест. Ово су најкраће приче на свету. Оне су, по мери једне врсте афористике, методе здравог разума, Хераклитовог начина мишљења, суматризма у прози, езотерије, чудесног логоса просте мисли. Готово све ово, извађено је из дубина нашег сељачког етоса. Сам живот, срочио је ове језичке перформансе, прелепе наиве људске памети.

Ако је прича овде мало дужа, она је само епилог нечега. Да је Андрић ово читао, прекорео би себе за прекомерно трошење речи, иако је и он, познато је, био штедљив у томе. Господин Ђулафић стоји, строг и неумољив, на својој вербалној царини, где се не пролази са сумњивом робом. Ова књига господина Миладина, каталог је нашег мудрословља, моралне епике узете у мимоходу са руба памети. Упорни трагач за златним полугама нашег језичког блага, господин Ђулафић, до краја брани своје Архимедове кругове од насртаја туђица и недоумица. Читање његових прича, права је гозба за дух, и одмориште за читалачки публикум. Сишавши с Комова

као са Олимпа, овај свештеник и боготражитељ српског језика, својим делима не престаје да нас опомиње, да смо обавезни према својим речима, као према највреднијем стаду.

Прође памет ко трешње – насловљена је ова књига, једном синтагмом неког

Змијањца из околине Мркоњић Града. У духу ове каже, написан је цео овај Но-

ви завет господина Миладина Ђулафића.

Никола ДЕБУРА

Ukrini

Kažu mi da sidaleka.
Kažu mi da više nisi ista.
Kažu mi da više nisi moja.
A samo ja znam da oni ne znajumojuvezusatobom.
Oni ne znajukoliko me voliš,
ikakosi me u teškimnoćimagrila.
Koliko je tvojaljubavjakabila,
ikoliko puta si mi rukupružila.

Koliko si puta zajednouzmeneuzdahizgrudipustila.
Samo samte ja u mislimačula.
Čuvalasi me, voljela, pazila.
Koliko sisretnabilaprataćikorakemoje,
koliko puta si me iz pada dizala,
a padalasammnogo puta.

Kažu mi da više nisi ista.
Ti si vidjelapuno, a menegodinestihu.
A ja znam, itiznaškolikosmopovezane,
A nijednavišenjeista.

Misli

U smiraj dana, misli mi lete
u rodnućukadsambiladijete.

Taj mirisvatreiglasovedrage,
vidim pred sobom, dušu mi razgale.

Svakidetalj pred očiiskače,
svakasitnicaodkoje mi se plače.

Sjetim se lica,
krozmaglu mi zbore,
sjetih se riječišto mi govore.

U smiraj dana misli mi lete,
u rodnućukadsambiladijete.

Koliko?

Misli se moje ko pčeleroje.
Pitanjamnoga pred očiiskaču.
Ljudinazemljiprolaznisusamo.
Rađanjeismrt, za drugo ne znamo!
Koliko vas stvarnozempljomhodi?
Koliko vas živinahljebuivodi?
Koliko vas hoda,
Koliko diše, Koliko vas živi, a kolikouzdiše?
Koliko vas plače, koliko se rađa, a
kolikozbogsitnicesvađa?
Koliko vas čita, kolikopiše?
Koliko vas za dobromriječjuuzdiše?
Koliko vas za pravomljubavižudi,
Koliko vas zaistaiskrenoljubi?
Koliko vas sanja za ljubavimaprošlim?
Koliko vas živi u kućamatrošnim?
Koliko se ratova u svijetuvodi?
Koliko se bogatenanaftiivodi?
Koliko vas se za životsvojnasteljbori?
Koliko vas Boga iljude za milostmoli?
Koliko vas vještogodinekrije?
Koliko vas jede, a kolikopije?
Koliko vas gladnih u posteljuliježe,
Sanja o sreći, a kaišesteže?
Koliko?
Misli se moje ko pčeleroje!

Kornela ZIRDUM VUKOVIĆ

КУМОВИ

У двадесетој години узбуђени Дмитар је добио позив за војску. У позивници је писало да се тога и тога дана, у толико и толико сати јави у Војни одсијек у Санском Мосту ради упућивања у Бихаћу војску. Са собом је требало да понесе дрвени кофер са храном за два дана, те прибор за хигијену и обућу. У заказано вријеме ћутљиви Дмитар је био у Војном одсијеку. Добио је нешто новца на име путних трошкова, па се „ћиром“, заједно са тридесетак регрута отиснуо у Приједор.

Одлазак од куће тешко му је пао. Снужден као покиселе виле, изашао је из „ћире“ и прешао у путнички воз који је саобраћао на релацији Бања Лука-Бихаћ. Сјео је до прозора и руком обочио главу. Би му жао што на поласку није помиловао свога мршуљавог зеканчића, умиљатог коњичка, пуног доброте и памети. С њим је орао земљу, возио сијено, вукао дрва, млинарио... Радовао се зеканчић Дмитру као дијете мајци, рзао и погледом тражио шаку зоби или навикаљ дјетелине. Знао је Дмитар да ће зеканчић бортати за њим, па му још теже било.

Воз постављен на пругу нормалног колосијека писком је најавио покрет. Само што крену, у купе, с кофером у руци, уђе крупан стасит младић са лијепоштуцованим брчићима и сједе наспрам Дмитра.

- Ја сједох, а не упитах је ли слободно, рече, обраћајући се Дмитру.

Дмитар подиже поглед, одмјери дошљака, па потврдно климну главом. Дошљак се благо осмијехну на њега, па ће:

- Зовем се Спасе Савић. Рођен сам у Миљевцима, код Лушци Паланке. Упућен сам у Бихаћ у војску.

Дмитар живну, мало се помјери, па рече да се зове Дмитар Врућинић, да је из Јелашиноваца и да путује у Бихаћ на служење војног рока. Би им драго што су се упознали и што ће заједно служити војску.

Дан сунчан, с благим повјетарцем, био је идеалан за шетњу. Тога другог дана од доласка у касарну, шећући кругом, Дмитар и Спасе се сусреташе с Миланчићем Миљевићем. Међу њима текао је ведар разговор попраћен узбуђењем и задовољством. Дмитар и Спасе су били припадници пјешадијске, а Миланчић артиљеријске чете. Договорили су се да ће се дружити кад год им прилике буду дозвољавале.

Док су ћаскали на Дмитровом лежају, Спасе се топлином обрати саговорнику: - Дмитре, јеси ли ожењен?

- Нисам, а ти?

- Нисам ни ја.

- Имаш ли дјевојку?

- Не знам шта да ти кажем, драги мој Спасе. Бацао сам око на комшиницу Петру, лијепу јелашиновачку ђаволку, али ме је избјегавала.

- Можда би било добро да јој напишеш писмо.

- Е, мој Спасе, како да јој напишем кад не знам писати.

Договорили су се да ће јој послати разгледницу послѣ мјесеца дана проведених у војсци. Дмитар ће диктирати, а Спасе писати. Били су увјерени да ће се изненадити, али и обрадовати. Такве су дјевојке. Спасе се похвали Дмитру да више од годину дана облијеће

око љепушкасте Стоје, кћерке Пере Маличевића, самоуког мајстора коњских самара.

- Буде ли ми вијерна, оженићу је чим одслужим војни рок, не буде ли...

За мјесец дана проведених у војсци Дмитар и Спасе су се навикли на војнички живот, положили свечану заклетву и уредно извршавали војне обавезе. Заједно су намјештали кревете, слагали одјећу у ормариће, чистили обућу, оружје, дежурали... Између њих развило се велико повјерење. Красили су их блискост и искреност. Међусобно су се помагали, добро и зло дијелили. Вољели су се као рођена браћа. Једном, док су шетали кругом, Спасе загрли Дмитра, па поче усхићено:

- Драги мој добри Дмитре, поштењачино моја, желио бих да будемо кумови. Редовно би се обилазили, вјенчани кумови били, држали дјецу на крштењу, долазили један другоме на Крсну славу.

Дмитар поскочи од неке милине, озари лице топлином, па се огласи: - Спасе, рођени мој брате, много си ме усрећио својим приједлогом!

Чврсто су се загрлили, пољубили и пожељели да им кумство буде дуговјечно и да се преноси с кољена на кољено, на синове, унуке, праунуке.

- Велико је богатство имати доброг кума-настављао је Дмитар. - Он ти је и брат, и кум, и пријатељ, и рођак... Кум не може бити кум ако није вијеран, поштен, племенит. Желим да наше кумство буде јако као кумство липничких кумова у доба турског земана.

- Дај, Боже! - узврати Спасе, па се чврсто загрлише.

Сједећи на клупи поред војничког клуба, Спасе се похвали куму Дмитру да је добио писмо од своје Стоје. Пише ми да ју је обрадовало писмо које сам јој послао, да јој недостајем, да ће ме вјерно чекати, да ме воли и да с нестрпљењем очекује да ме загрли.

- Куме, када ћемо писати твојој Петри, а мојој будућој куми! - Спасе ће.

- Могли би, али се плашим да ми неће одговорити.

- Одговориће него како!

У кантини Дмитар је купио разгледницу Бихаћа и ставио пред кума Спасу.- Пиши, куме!

- Диктирај! - Спасе ће њему.

- Немој, куме, ти ћеш то боље скитити од мене.

- Не, не! - успротиви се Спасе.

- Шта да јој пишем?

- Оно што ти срце каже.

Дмитар се узодао, размишља, па ће наједном: „Драга Петро, волим те ко Бога, ти си срећа врелог срца мога!“ Задовољни Спасе га похвали, адресира разгледницу и стави у војно поштанско сандуче. Дмитар је с нестрпљењем очекивао одговор, а њега није било. Послије два мјесеца добио је од Петре писмо. Уздрхтао као прут на вјетру, отворио је писмо, па се разочарао. На чистом бијелом папиру био је утиснут Петрин кажипрст. Након што су се кумови грохотом насмијали, Дмитар је сакрио писмо у ладицу ормарића, кришом га је вадио и овлаш додиривао отисак Петриног прста.

Дан по дан и кумови одслужеше војни рок. Кући су стигли почетком марта 1931. године. На Ђурђевдан изјутра, Дмитар се лијепо спремио, спаковао милошту, узјахао зеканчића и одјездио на славу у Савиће. Дочекан је као најдражи гост. Веселио се заједно са домаћинима и њиховим гостима, уживао у

незапамћеном гостопримству, чашицу испијао...

У јесен 1931. године Спасе се оженио са Стојом Маличевић, лијепом наочитом дјевојком. Истога дана, уз присуство кума Дмитра, родбине, рођака и пријатеља, обављено је свечано вјенчање. Дмитар, окићен везеним пешкирима, кошуљом и чарапама, био је у центру пажње. Уз пјесме, игре, свирку, шале и доскочице, славље је трајало до дубоко у ноћ.

На Јовањдан, двадесетог јануара 1932. године, Дмитар и његова породица с нестрпљењем су очекивали кумов долазак на славу. Кум Спасе је био не само Дмитров кум него и осталих Врућинића. Од раног јутра узбуђени дјеца и одрасли, бацали су погледе према Срећићима одакле се требао појавити. Када су га спазили на отменом пиргавом коњу, услиједио је урнебес. „Ето кума! Ето кума!“ - проламало се из десетине грла.

Нека баба, виркајући кроз прозорчић, закрешта: - Ено кума Спасе јаше уз Громиле на обијесном кумакоњу!

Пред Дмитровом кућом организовали су му срдачан дочек. С литром ракије у руци, Дмитар је стајао у прочељу, озарен од среће. Присутни су кума дочекали с ракијом, добродошлицом и аплаузом.

Уз знатижељу гости, Дмитар и Спасе су евоцирали успомене из војске. Сликвито су причали како су се упознали, зближили, завољели и кумови постали. Њихово кумство било је чврсто као храстово буре са десет обручова. Кретало се узлазном линијом и добијало раскошне садржајне нијансе. Током година, и Дмитар, и Спасе, окитили су се толико поштовали и вољели да су дјечи давали иста имена.

Имали су Дмитра, Перу, Драгу, Стоју, Саву.

О Дмитровом и Спасином кумству с поштовањем се говорило у Јелашиновцима, Миљевцима и околним селима. У сеоској продавници људи су уз чашицу, њихово кумство у злато окивали. „Ријетки су кумови као Дмитар и Спасе“, истицали су усхићено. „Воле се, поштују, људују.“

- Шта велите за кумство мршуљавог Симеуна и чупавог Јове? - закрешта из ћошка дебељушкасти трбоњица.

- Шта ћемо рећи? - промрси из масе крупан бркат човјек, па нави чоканчић. - Они нису кумови него изроди. Био сам присутан када су се пошорали. Извалили се на сандуке, па наврзани клокоћу ракију. Симеун, наједном, ухвати Јову за руку па ће: „Куме, своју зачепи, из моје повуци!“ „Шта ти то рече, куме Симеуне?“ - сину обијесно Јово. „Велим, своју зачепи, из моје повуци!“ „Нека ти ћаћа повуче, ‘бо те он који те је бенаста напрвио!“ „Ама, куме?!“ „Нема „ама, куме“, згромиња Јово, па га лупи по носу.

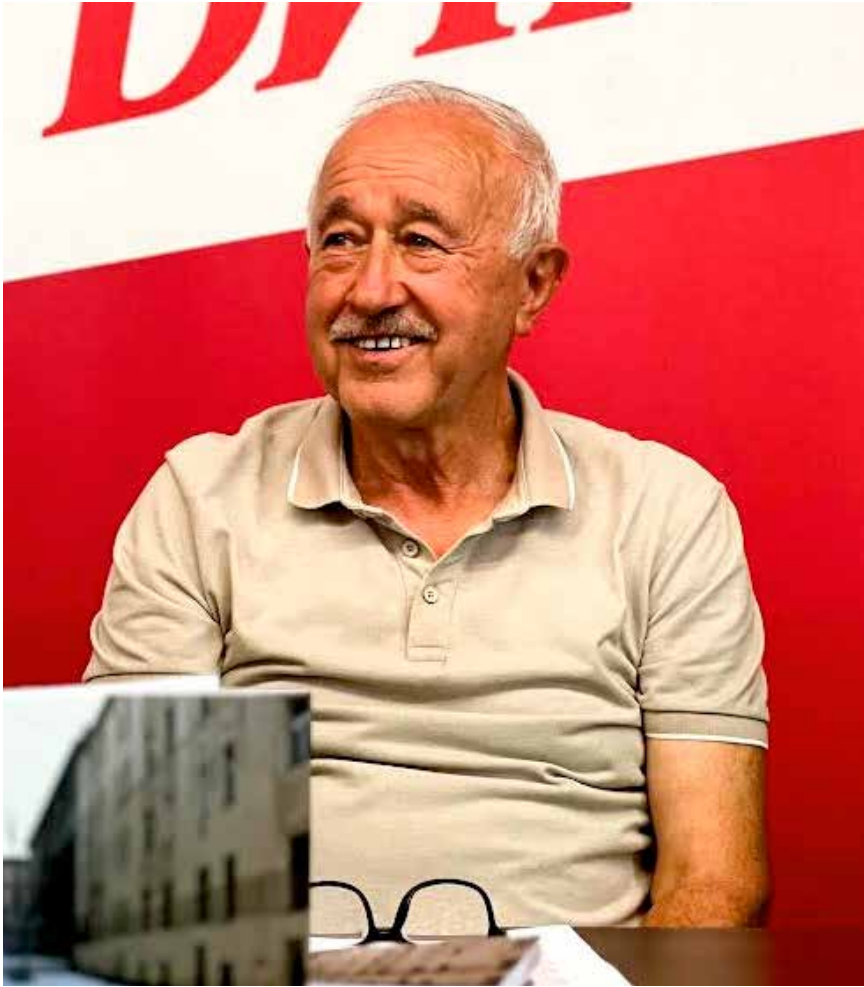
Чепушали су се као два усовна ороза, а онда су их људи раздвојили. Напустили су продавницу без поздрава и један другоме окренули леђа.

Када су Дмитар и Спасе остарили и изнемогли, кумство су обновили и продужили њихови синови, Мирко и Перо. Послије њих, скумили су се Перо, Мирков најмлађи брат и Илија, Перин син.

И данас, послије толико година, људи се с поштовањем присјећају Дмитровог и Спасиног кумства, кумства њихових насљедника и с поносом истичу да је било ненадмашно и вриједно дивљења.

Драго ВРУЧИНИЋ

СМИСЛЕНИЦЕ

АМБИЦИЈЕ

И са малим амбицијама,
постижу се велики циљеви.

...

Амбиција је добра,
само ако не пређе у похлепу.

...

Добра амбиција може
бити и велика грешка.

И амбицији треба среће, да је
не сретне
каква невоља.

Амбиција ствара чуда али,
и многа чуда руше добре
амбиције.

Амбициозни људи би да
добију крила али,
да не буду птице.

Није проблем у амбицији већ
у њеној сенци.

Амбиција тражи брзину,
а брзо некад и кусо бива.

Добра је она амбиција која
има довољно
времена да се и оствари.

Реалност амбиција се
мери на тасу за злато.

Амбиција за добрим
животом,
често не рачуна на то да
треба и живети.

Остварене амбиције некад,
за узврат, нуде само кајање.

АПСУРД

Некад и апсурд човека
мења на боље.

Апсурд је, да прелазите
преко свега,
кад тапкате у месту.

Апсурд је, кад чиниш добро
а трпиш зло.

Будућност у коју идеш
може и без тебе.

Будућност у коју идеш
шанса је за тебе,
а не за будућност.

Апсурд је, кад не разумеш
зло које учиниш.

Апсурд нас најбрље
ослобађа илузија.

Апсурд је, апсурду дати
нову шансу.

Апсурд је, да човек човеку
зло учини.

Апсурд је, радовање туђим
пропустима.

Апсурд је, стално ходати по
жици судбине.

Не можеш нахранити оног ко
те стално уједа.

Онај без разума, стално се
позива на разум.

Апсурд је веровати у своју
свемоћ, али и у немоћ.

Милијан ДЕСПОТОВИЋ

Поетикон

Завичај у срцу

Станиште у души проткано
Из жила поникло.
Сунцем огријано
Оком освјетљено.

Ово је мјесто љубави
У коме се рађају потомци,
Под небом звјезданим
Душом блаженом.

Постојбина то је предака мојих
Сунце у зору гране,
Суза за сузом, као роса
Низ лице кане.

Ово је пут за сутра
На коме расту погледи,
Станиште под сводом
Последње моје збогом.

27.1.2025.

Колијевка

Драгану Колунџији (1938 – 2020.)

Колијевка са љесковим обручем
Мајчиним млијеком мирисала
И сузама радосницама.

Изнад куће Коштарица
Гдје вјетрови јаблане свијају
Ријека Стрижна успомене чува.

Пут уз Металку, сузе низ лице,
У Добрљину воз чека
Писак локомотиве магле растјерује,
Збогом родно Водичево.

И Уна за одласком тугује.
У Београд срцем крочио,
Кораци момачки Кнез Михаиловом
Калимегдан му као Коштарица,
Кише исте – и Сунце исто.

Збирка прва „Затвореник у ружи“
„О, ако ми пође за руком
Мртви ће лећи у наше лепе песме
И чела њихова биће високи цвето-
ви“.

Водичево, и љубав прва
Род је Поткозарја.
Чукарица, Баново Брдо, Париз
Све у срцу записано,
За вјечно памћење остају.

Жубор

*Рођенданска пјесма
9. август 2022. године*

Уз поточић гдје вода жубори
Шетала се дјевојчица мала,
Рођендански дан је чекала
По имену Бјанка се звала.

Росно цвијеће
У корпицу брала,
Љубичице, а и бијеле лале
Баш у зору кад су процвјетале.

Крај потока гдје вода жубори
Вијенац ниже од стотине боја,
Бјанка сјела и цвјетове броји
Баш јој лијепо уз хаљину стоји.

Сваки цвијетић што га је убрала
У два вијенца лијепо нанизала,
Рођендански себи оставила,
А други је мајци поклонила.
Бијељина, 9. август 2022.

Прољеће

*Књижевни клуб „Јован Дучић“
(Јубилеј 2002 – 2022.)*

Прољеће је још у цвату
И ливадско пољско цвијеће,
О љубави писат пјесме
Најлакше је у прољеће.

Пред нама су лијепо дани
Кад се пише другујемо,
Ми дучићи срцем пуним
Наш јубилеј прослављамо.

Писци су нам вриједни били
На папиру цвјетне боје,
Исписаше лијепе пјесме
У зборнику оне стоје.

Дучућ нас је окупио
И зајет оставио:
Домовину да волимо,
Тирилицу да чувамо.

Здравко ЗГОЊАНИН БАЋО

О аутору

Здравко Згоњанин Баћо
рођен је 1937. године у Великој
Жуљевици, општина Нови Град
(Босански Нови). Дипломи-

рао је на вишој Управној шко-
ли у Сарајеву. Објавио следеће
књиге:

Књиге прозе – „Кућа од
бијелог камена“ (Београд 2002.
– друго допуњено и проширено
издање, Београд 2003.); „Домо-
вина у срцу и друге приче“ (Бе-
оград 2014.); „Ена са насловне
стране“ (Београд 2015.); „Днев-
ник Леоне Југин“ (Београд,
2020.); „Фото – записи“ (Бео-
град, 2024.) Песничке књиге –
„Љубав на сва звона“ (Београд
2004.); „Свјетионици“ (Ис-
точно Сарајево 2005.); „Ведро
јутра“ (Бијељина 2006.); „Ка-
пи љубави“ (Бијељина 2007.);
„Сунчани поздрав“ (Београд
2009.); „Изабране пјесме“
(Бијељина 2012.) и „Кућни
праг“ (Београд 2019.).

Заступљен је у антологијама:
„Семберска лира“ (приредио
Слободан Петровић), „С оне
стране дуге“ (Перо Зубац),
„Шта је пјесник хтио да ка-
же“ (Милан Трновица), „Лир-
ска ријеч“ и „Поетска сванућа“
(Бранко Савић и група аутора).

Члан је Удружења
књижевника Републике Српа-
ке, Удружења књижевника
Србије, Матице српске Нови
Сад, члан Књижевног клуба
„Јован Дучић“ Бијељина и се-
кретар Удружења књижевника
Републике Српске – Подруж-
нице Бијељина.

ЛУТКЕ СЕ НЕ ЧУВАЈУ У ИЗЛОГУ

На факултет ме послао кад је мој старији брат након дипломирања постављен за директора једине фабрике у родном нам мјесту. Добро, није баш одмах постао генерални, али до краја мојих студија ће и то бити. Он се прихватио обавезе да финансира моје школовање и на станицици ми је тутнуо у џеп гучицу паретина. С обзиром на то да ми је платио карту до Сарајева, што му никада нећу опростити, кад сам на кољену поравнао оне новчанице остануло ми је за двије кутије „зете“ и једну кафу, без ракије, ако се успут зауставимо крај какве крчме. Срећом тада нисам дуванио. Посебна срећа је била у томе што сам имао мајку и тетку Зо-ру које су цијели свој новчани иметак, кријући једна од друге, убациле у бошчу која се сад труцкала изнад моје главе. Породични куфер брат је задржао за успомену на десетогодишње злопаћење по Београду. Ја што сам зарађивао у шуми, плату је узимао мој ћаћа враћајући дугове које је чинио мој брат, а нешто би и сам попио, мада никад сам. У новембру сам узимао двадесет и трећу и да је среће могао сам до тада бити и другогодина права, јер сам послат да студирам право, пошто смо већ заимали једног економисту у кући.

Како је почетак мојег студирања првенствено зависио од братовљевог завршетка његовог ја сам за судбином кренуо с јесени, јер увијек има тих пријемних рокова, а ја сам био скоро па одличан у основној и понајбољи у средњој, што је ипак за неки респект. На Праву, наравно, није било мјеста и

Боро ме одведе на Филозофски. Ни ту није нешто било мјеста сем на филозофији, руском... *Доста, доста*, велим ја другарици из стакла. Сеоска библиотека располагала је огромним фондом совјетских наслова на руском. И као ђак, а понајприје као шумски радник, ових година измеђ два зла, прочитао сам их све, пјесме и по два пута. С обзиром да је моје знање руског било онакво какво ми је за јаку четворку могла испоручити нека Смиља Србијанка био сам принуђен да ради бољег разумијевања садржаја у својој глави, искључиво за властите потребе, сатворим један посебан језик, који сам, не хајући за познате предлошке из историје српског језика, назвао лесорубски.

На пријемном сам прочитао неки текст, а потом га и превео на лесорубском. *Гдје сте учили руски?*, запита ме цвикераш, *Махом у шуми*, одговорим дрчно, *Види се*, процемрга цвикераш показавши ми руком да му се губим с очију. Појма тад нисам имао да се треба мјесец дана чекати да почну та предавања која у својим епским епифанијама мој брат никада није помињао, препустивши дично примат херојским двобојима које је са обијесним професорима водио на испитима и јесењиновским биткама по замамним крчмама Душановца.

Да се враћам кући није имало смисла, а и нико ми не би вјеровао, јер је мој брат за оних десет година навртно тек три пута, а и ништа ми није фалило у студентској изби мог кума Боре. То заиста није била студентска соба, него нека су-

теренска просторија коју му је привремено издао друг Војно, архидомар студентских домова на Бјелавама, у замјену за физички рад на изградњи његове куће на једној од сусједних чучка које су се и даље сматрале градом и другим ситним шврецерским работама. Колико су добру и плодотворну сарадњу развили показује и чињеница да су у моју част у собу унијели горњи кревет са правим душеком, постељином и два сива ћебета. За моје три године шумског прегалаштва нисам видио ни душек ни јастук, а камоли постељину. Бијелу.

Станарину сам плаћао тиме што бих повремено тркнуо у оближњу продавницу звану гранап да куму Бори и његовим пајтосима с покера купим цигара, лозу „13. јул“, два хљеба и саламу, једном и чоколаду, за другарицу из мензе не би ли нам понекад убацила и парче сланине у пасуљ. Бонове за мензу нам је обезбиједио Војно у замјену за празну собу кад је у вешерају радила нека, нека његова. *Рука руку мије*, говорио је док је сладострасно загледао у њену задњицу која се спуштала на кумов лежај. Сви ти моји одласци у гранап били су послијеподневни док ми једном није зафалило жилета, а баш сам требао да одем на прво предавање. И онда се десило.

Гранап ко гранап, и гужва ко гужва, и ред ко да и није ред, и ја чекам и онда угледам њу. Звала се Мејра. Чуо сам да је тако зову. *Дај Мејро пола љеба, ал` га немој руком фатат*, рече малчице прегласно возач четрне-ске који је свратио по доручак.

А Мејра, ух! У плавом мантиту, малчице превеликом,

видио сам је само од малог стомака на горе. Слабо се шта могло видјети, али се свашта дало наслутити, а коса врана, очи, очи онако нацртане како их је цртала Смиља Србијанка док се није удала у варош. И све би то ја некако преживио да јој не угледах руке. Бијеле, бијеле, бијеле као млијеко кад процури из брезе, бијеле као неки медник тамо код нас за који се причало да га је сам владика Данило метно као границу према турском вилајету, на једном брду које се звало Бијели камен. Бијеле као рушевине цркве у нашем селу.

Можда и не би биле тако бијеле да оне нокте није намазала у црвено. Можда ми је баш то црвено дошло главе. И тако, дођем на ред, гледа ме Мејра, не препознаје ме, наравно, гледа ме и напола љутито пропишти, *Изволите*. Ја бих цијелу смјену гледао у те очи да се могло, а онда да се бар зеру приберем спустим поглед, гдје ћете очи да не би гледале, па бјеж'наниже стигоше јој до руке, а она ко да је знала, а знала је није ћорава, па извуче испод пулта и другу у којој је малоприје држала кабаш који је сјекла некој хануми и ја покушах да се ухватим за нешто чврсто. Трајало је то, вјечност или двије. *Друже, изволите*, и ја покушах да вратим поглед, али се не да и протихнем, *Јел` могу да вам помиришем руку, другарице?* Мејра, као да је то најнормалнија ствар на свијету, као да то чини сваки дан, као да јој је то у опису посла, подигне ону руку, лијеву, и ја умрем.

Три седмице сам лежао у болници Подхрастови, пола километра повише гранапа. *Плућна емболија*, рекоше љекари. Боро је рекао да они немају појма, али му се свиђало да ме

посјећује редовно очијукајући са сестрама, чистачицама и осталим женским персоналом. Све милоште што би ми понио подијелио би прије него ли је и стигао до мене. Лафчина је Боро, у најбољим годинама. Мојим нисмо јављали, а и шта да им јављам и како. Јесам смршао, али сам се и опоравио. На факултет нисам ишао. Нисам имао шта ни научити. Све што ме интересовало, било је иза пулта.

Живот се враћ'о у нормалу, само што ме више нису слали по цигаре. Новембар је био хладан, а ја нисам имао капута. Четрнаестог новембра Боро ми је донио капут, изношен, али господски. Очито кројен или прекројен за неког веома мршаваог човјека, само мени је одговарао. *Е сад можеш у гранап, само обећај да ћеш се вратити!* Отишао сам по ништа, отишао сам да се не вратим. Тако сам бар желио да буде. Било је јутро и гранап је био пун. С транзистора је цвилела нека досадна музика, као да ме је и он жалио. Како ме угледао преко туђих глава шефу се чисто смркну. Ко воли видјети мртваца у зони своје одговорности. И кад сам дошао на ред он се покушао испријечити између Мејре и мене, између судбине и осуђеника.

Изволите, у њеном гласу осјетих дрхтај, знате оно кад вам баш није свеједно пред чијим се срцем налазите. *Да ли бих могао*, овдје сам мало застао, а она је напунила плућа ваздухом као да га и до тада тамо није било превише, *помиришати вашу руку?*

Мејра се нагнула преко пулта, тако се натрћила да су се шефу зазелениле беоњаче, *У два ми се завршава смјена.*

Овдје бих требао написати *И тако су (смо) срећно живјели до краја живота!* Јесте, љубио сам те руке, гријао их у својим џеповима, грицкао јој заноктице, мрсиле су моју косу, кувале су питу за мене, за нашу дјецу коју је на њима нинала, ама нисам био једини. Јесам ли знао – нисам, је ли ме кум Боро упозорио рекавши *Лутка се...* – јесте, је ли тетка Зора рекла *Није ово за наше куће* – јесте, је ли ми мајка кукала кад сам се уселио код њених – јесте, али мајка је мајка. Срећом, зарати се.

Дјецу сам склонио код мојих, нашу дјецу, нашу добру и лијепу дјецу. Ја сам био тлачен по локалним казама, јер нисам желио да признам. Шта, било шта. И онда се Мејра досјетила да сам боловао од плућне емболије, да никад нисам служио војску због велике диоптрије, да сам иначе био неспособан и пустили су ме, размијенили. Вратио сам се у родно село да умрем, сахрањујући успут ревносно све своје у једну гробницу довољно велику да и мене некад ту смјесте. Из затворене школе сам покупио преостале совјетске књиге на руском и пренио их у наш напуштени амбар, дјеца су отишла за својим животима, а Мејра? Можда ју је убио залутали метак, можда се удала, можда је умрла, можда је остарела, можда су јој руке забалавиле, а можда, можда сам ја све ово прочитао у некој причи совјетских писаца расутих по свим подовима соба моје оронуте породичне куће и јутрос напокон смогао храбрости да је преведем са лесорубског?

Саша КНЕЖЕВИЋ

Једанаест прича као једна

Обичај је да се најприје чита-лац увуче у лик писца како би се на најлакши и, рекао бих, најбољи начин сјединили и боље разумјели. Драго Врућинић је угледао свијет 1945. године у селу Јелашиновцима код Санског Моста. Учитељску школу је завршио у Приједору, а Педагошку академију у Петрињи. Радио је у образовању, култури и информисању. У књижевност се „увукао“ 1985. године. Објавио је романе (за одрасле): „Рошко“, „Сунце у очима“, „Завалски учитељ“, „Лукендиних пет жена“, „На ратниковим

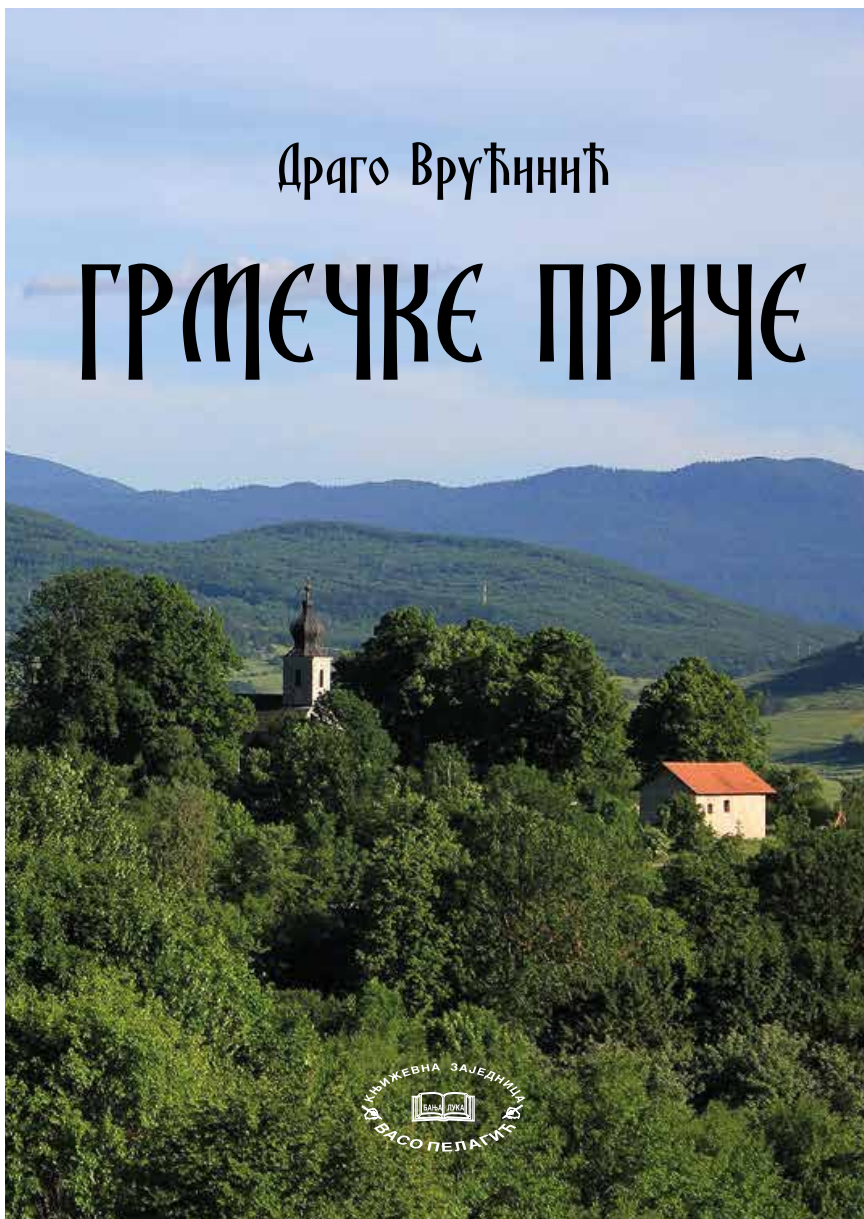
стазама“, „Гашо“; романиране хронике: „Грмеч у пламену“, „Кроз олујну маглу“; збирку приповиједака: „Сива ведрина“; приче: „Јауци без одјека“, „Причке из недоба“; мемоаре: „Успомене из војног рока“; анегдоте: „Анегдоте из ђачких дана“; хумористичко-сатиричну збирку пјесама: „Сласт из осинака“; за дјецу и одрасле збирку пјесама: „На спаљеном огњишту“; за дјецу је објавио бајку „Мачка златнога репа“; приче: „Бодљикавим путевцима дјетињства“; збирке пјесама: „Грмечко румени-

ло“, „Цвјетна башта“ и романе: „Звончица“ и „Бони“.

Овај, један од најзначајнијих српских писаца није био миљеник књижевних критичара и оних који награде дају. Награђен је „Словом Подгрмеча“ и још понеким признањем. Ко зна због чега је то добро?

Овом Врућинићу никада доста писања. И не може бити доста. Било би боље да имамо још више писаца чувара традиције који проговарају истином, нарочито у времену када се све изврће наглавачке. Истина је увијек доња, како се то у народу каже. Овај Драго својим писањем враћа вјеру у језик. И обичаје. Он, као да је непрестано био заглаван у усне говоруша и са њих скидао ријечи и цијеле приче. Исте је премегао у себи, завиривао у њихове утробе и намјерио да ових једанаест прича укори-чи у једну књигу. Саставио ју је ходајући по Грмечу и испод Грмеча и насловио као „Грмечке приче“.

Драго Врућинић се до сада показао и доказао у многобројним издањима његових дјела. Заједничка карактеристика или нит која их спаја је-завичајни језик. Читајући ове приче, у њима се могу препознати стварни ликови и њихови животни путеви. Драго је, способношћу и проицљивошћу искусног писца, „отрао“, као шударом, скинутом са глава сеоских жена, животне прилике и неприлике својих завичајаца. Усркао их у себе својим књижевним упијачем, попут некада давно сеоског учитеља који је за то вријеме највећим технолошким

достигнућем, упијачем увлачио тинту исцурјелу из пера на папир или у дневник учитељске заједнице.

Читаоцима од срца препоручујем приче: „Кумови“, „Дмитров скок из понора“, „У грмечкој магли“, „Лимена лоптица“, „Дмитров унук“, „Итин бијес“, „Подли Шабро“, „Излет у Италију“, „Двапут му звоно звонило“, „Једног суботњег дана“ и „Данас ја частим“. Чини ми се да сам добро зашао међу ове Драгине јунаке и приче. Исто ми се чини да при изласку из њих не би требало затварати врата, из разлога да оне продишу и људи из њих изађу на чист ваздух, рецимо пред неку продавницу, да сједну и испијајући пиво, почну да препричавају своје улоге у Врућинића Драге причама. Ове приче су толико срођене да их је тешко различити, одвојити, а јунаци прича су све сама својта. Најбоље би било да ускачу из своје приче у туђу, па тако сачине сценариј

(без Драге) за дугометражни филм.

Сматрам да би велика грешка била да у овај текст, препоруку за читање, уносим описе, људе и мјеста догађаја. Сматрам да ће све читалац брзо да препозна. На крају биће му тешко да се одвоји од љепоте ових прича, па ће им се још који пут вратити. Ове приче не треба ни анализирати. Оне су дате у природним бојама. Ко год покуша да их префарба, неће успјети. У њих, једноставно, ваља залећи и уживати. Поступи ли се другачије, читалац или критичар ће проћи као „покисле виле“. Сви ће редом бортати, нјприје „Кумови“, па све до једанаесте „Данас ја частим“. У својим причама Врућинића је водила животна нит и његових ликова које је оживио, подигао на ноге и заједно увео у колону. Осјећам да се и Драго сеобио из мила до немила, водећи своје јунаке од којих су неки одавно побу-

шени, али је успио да их подигне и поведе у збијег људства гоњеним злом. То, као да је судбински у плећки или на длану записано. Драго је пренио своје претке кроз причу и удахнуо им живот. Дао им путоказе.

Они ће сада, и још понекада, спојити столове, подићи чаше, куцнути се и наздравити. Нико неће смјети да се тијесни. Нека буде правило. Мислима треба да је пространо. Добро би било да нико, никад, ником не преврне сто у кафани живота. Драги Врућинићу све похвале за успјешно копирање истинитих догађаја. Он је свима продужио трајање, па и мени који сам се упустио у ово. Браво! Да је ово било задато као писмени у школи, Драго би добио чистог кеца, јер све је преписано, онако како јесте, из живота. Истина! Нека главна препорука буде: читајте се људи да се разумијете!

У Бањој Луци, 16. фебруара 2025. године

Војин ТРИВУНОВИЋ

МАТОРО ДИЈЕТЕ

Баш сам дијете
Највеће сам своје дијете
Хоћу да досегнем високо
А још сам нејак
У све бих да се уплетем
А плетиво ми танко
Ма куд си запео
Буди стрпљив
Сачекај док воће роди
Кад сигуран будеш
Шта у ствари хоћеш
И на коју би се грану попео
Да се сладиш плодовима.

ОСТРВА

Сваки разуман човјек
Да тегобе живота ублажи
Острво неко себи потражи
А кад се осеке појаве
Таласи кад се повуку
Онда се острва множе
Да човјек човјеку може
Чврсто пружити руку
И бар на трен одагнат муку

СЈЕНКЕ НА ДУВАРУ

У нашој кући ноћу
Кунем се свиме што могу
Испод велике рафе а иза наћви
И све до татиних ногу
У ћошку па уз дувар сами
И све до шакатора
Видио сам, док смо вечерали,
Велико створење, чудно и без ногу.
Нос му ко натеглица и велика грба
Као да костију нема.
Креће се над нама, да Бог опрости,
Ко да је не знам ти ја шта...

ЗОРА

Ој зоро, зоро моја,
зоро мога краја!
Донеси ми нове дане
нашег завичаја.

Пјевај, нек се пјесма ори
сваке зоре ране.
Нек подсећа наша срца
на најљепше дане.

Кад се јави рујна зора
и сунце се рађа.

Све се буди, све заруди,
живот се догађа.

Пјевај нек се пјесма ори
сваке зоре ране.
Нек подсећа наша срца
на најљепше дане.

Али живот није лак,
некад пјесме нема.
Зато зора наду нуди
и вјером опрема.

Пјевај, нек се пјесма ори
сваке зоре ране.
Нек подсећа наша срца
на најљепше дане.

ЗНАЊЕ

Нећу да се хвалим школом ни дипломом. То ми и не фали тако. Диплому је барем данас набавити лако. До тога ми није стало, али Знања имам Мало.

Петар Рајин ВАСИЋ

ПРЕД ИЗЛОГОМ

- Знаш – рекао је Двојник – није добро што описујеш живу личност.

- Зашто? – питала сам га у сну.

- Можда је незгодно - додао је Двојник II.

- Могла би та особа и да се наљути – објаснио је Двојник III.

- Ма не.

- Ко зна, можда је то увредљива личност - довикнуо је тамо негде из мрака

Двојник IV.

- А, ако те тужи? – чуо се као ехо Двојник V.

- Па, колико вас има? – узвикнула сам запрепаштено.

- Има нас онолико колико и твојих мисли – да ли су рекли у хору или ми се то само причинило.

- Причињава ти се много – био је упоран први Двојник.

Хтела сам да му противречим, да кажем да је такво писање у тренду, да се они, тј. моји двојници, не разумеју у књижевну моду. Нису хтели да ме чују; брига њих за постмодерну која је у дела увела стварне личности под правим именом и презименом, иако су то чинили и неки писци раније.

Али, сва срећа што сам се у младости бавила атлетиком. Дотрчала сам до светла дана и стала као укопана.

***

Пред излогом „Extra mode“ у Кнез-Михаиловој улици стајала је Она, заглавана у диван костим: да ли је то беж или брик боја, нисам сасвим сигурна. Али крој је „шанел“, са обавезним округлим џеповима и паспулима у белој боји око

ивица јакне и џепова, са по три дугмића на ивици рукава. Сукња – солеј плесе, сва лепршава и ваздушаста, подсећа на Париз или Јелисејска Поља. Као да ће однекуд запевати Едит Пјаф, Ив Монтан или Шарл Азнавур. Нека сентиментална музика, у којој све жене уживају!

Примадона гледа у костим задивљено, као што гледа у своје партнере у „Трубадуру“, „Аиди“, „Отелу“, „Тоски“, „Мадам Батерфлај“ и ко ће набројати све те опере, кад иза себе има толико остварених улога. Јер, које све роле није певала? Давала се сцени свим срцем, свом својом душом.

А овај костим је прелеп! Дана нас не, али сутра ујутро, доћи ћу и купићу га. Не могу да одолим. Баш такав костим сам одавно желела. Само да сукња није нешто краћа! Ипак, требало би пробати. Она не носи кратке сукње. То је за млађе!

- Гледај! – рече Драгана Тањи – па то је Радмила Смиљанић. Одмах сам је препознала.

- Стварно! – додаде Тања. – Неко ми познат, а не могу да се сетим ко је.

- У „Катарини Измаиловој“ је била изванредна.

- Па да. Шостакович! Сећаш се колико смо аплаудирале. Тада смо је гледале први пут.

- И гледале и слушале. Њен сопран је освојио свет.

- Да затражимо аутограм?

- Не. Видиш да се загледала у онај костим у излогу.

Да уђе и проба костим. Да ли има толико времена? Колико је сати? Мора пожурити кући. Њени је већ чекају.

Окрену се и спази две младе девојке. Сигурно су ме пре-

познале – помисли. Нешто се сашаптавају.

Скинула лепе очи италијанске рукавице јер осети топлоту. Поглед јој се задржа на палцу. Незнатно испуцала кожа са једва приметним црвенилом у порамма. Лице јој се зажари. То је због руске салате – помисли. Била је лијена да навуче гумене рукавице када је чистила шаргарепу. Од ње увек поквари изглед руку.

Али како да дочека Николу без руске салате? Још док је био мали, то је највише волео. Касно ноћас стићи ће авионом из Париза. Она је, наравно, припремила руску салату а и реформ тарту. Муж се побринуо за печење и пиће. Ујутро рано направиће гибаницу по бакином рецепту. Кад дођу Николини другови, нека се деца почасте! „Деца“ и сама се насмеша. *Шта би јој син на то рекао?* - Па, мама, ја одавно нисам дете, али она ће му рећи оно што пишу новине: *„Ти си Паваротијева беба“*. Тако зову *штићенике великог уметника*. Никола је срећан што је и он постао један од тих. – Уосталом, иако си постао велики певач и уметник, ти си, сине, увек мамино дете. Она хоће да му тепа, али Никола то није волео ни кад је био мали. Боже, сад је био мали - дошло јој је да се насмеје, а већ је магистар Кертис института у Филаделфији, члан Париске опере „Бастиља“, певач пред којим се отварају врата успеха.

Како време брзо пролази! Никола има већ двадесет и четири године, а њој се чини да се недавно родио. Замисли га кад

је био мали. – Сам ћу – увек је говорио.

Још као дечак од осам година путовао је из Сарајева, где су тада живели, у Бања Луку, баки и деди. – Сваки посао мораш вршити са задовољством и завршити га! – учила га је бака, некадашња професорка клавира, исто оно што је учила и њу, Радмилу и што Радмила, као музички педагог, учи своје студенте.

Ох, Боже, тај приклети палац! Зашто га није истрљала лимуном? Лак на ноктима је ту, али тај палац, мораће га некако сакрити. Пре су примадоне имале кућне помоћнице. С белним уштирканим кецељама. Па чак и куварице! Али она, ипак, не би дала ни једној да јој први руску салату. Она неће куповни мајонез. А читава је вештина направити мајонез како га она сама прави.

– Гледај како је дотерана!. Те примадоне ништа не раде код куће.

– Што јој је дивна бунда! Ко зна где ју је купила?!

– А ципеле?

– Тања, видиш ли? Отишла јој жица на чарапи.

– Гле, тачно, на левој нози!

– Можда није ни приметила, она, бар, има чарапа колико хоће. Ја већ месец дана носим ове своје и још су читаве.

– Благо теби! Једва чекам кад ће лето. Само дајем новац за чарапе. Не могу ништа друго да купим.

– Да јој кажемо да јој је пукла жица на чарапи. Можда има у ташни резервне? А, сем тога, она бар има новаца. Може скренути у продавницу и одмах купити нове.

– Ма какви! Нећемо јој ништа рећи. То се скоро и не приметити.

– Боже, не могу да одвојим очи од тог комплета! Можда, ипак, да уђем и да га купим. Најгоре је што не знам тачно колико имам новца у новчанику. Марке, долари, шилинзи, динари, али колико? Не волим да бројим новац. А шта ако немам довољно?! Да се обрукам пред продавачицама! Гле, како су младе и лепе!

– Ове девојке се нешто сашаптавају. Морам извадити марамицу и обрисати леву ногу. Како вози тај лудак што замаче за угао и сву ме попрска! Ипак, добро је што је киша престала да пада. И то баш кад сам кретала у шетњу. Не волим да носим кишобран. Изгубила сам их неколико.

– Гле, како ми се чарапа поцепала! Да немам случајно у ташни резервне?! Не, неки дан сам их извадила. Никад ми нису затребале. А и где их пресвући?!

– Зашто не креће? Хоћу да јој приђем и затражим аутограм.

– Ма, хајде, Тања, не лудирај се! Нећеш тако „изнеба па у рebra!“ Жени се очигледно свидео онај костим у излогу и гледа у њега, а ти: „Молим Вас, да ли бисте били тако љубазни да ми дате аутограм?“ Ја нећу с тобом. Настављам даље сама. Ти се увек заносиш тим глумицама, и оперским певачицама, а оне су исто што и ми – обичан свет!

– Ти си, Драгана, сувише ограничена реалностима. Као да си компјутер или робот!

Програмирана на све. Не знам да ли ћеш моћи и да се заљубиш одистински?

– А ти, пуна емоција. Чему ти оне служе? У садашњој реалности, ничему. Сваког дана доживиш неко разочарање. А ја, ништа не тражим од живота, па ме он не може ни разочарати.

– Хајде да се не препиремо! Хоћемо ли ми стићи на Енглески?

– Знаш да ми је то већ досадило. Криво ми је што сам уписала тај други курс.

Доста ми је часова и на факсу.

– Шта сад петљаш по ташни? Ипак хоћеш аутограм?

– А зашто не. Не пружа ми се та прилика сваког дана.

– Госпођо Смиљанић, да ли бисте били љубазни да ми дате аутограм?

– О, врло радо! Волим младе девојке. Радим с њима као музички педагог. Вас две сте, вероватно, студенткиње.

– Да, студирамо право. Али, уз то, тезгаримо и мало на бувљаку. Сенила за капке, кармини, дезодоранси и слична роба. Тек толико да се преживи.

– Моја другарица мора баш све да каже. Ми то понекад, само кад не стигне стипендија.

– Ах, знам ја то, децо. Немојте се преда мном устручавати. Нажалост, што је то тако уопште.

– Али ми смо зато уписале на Коларцу други курс енглеског. И доста тога смо научиле.

Ах, Боже, а мој палац! Од шаргарепе. Ова студенткиња ће видети, па ће после причати другима. Рећи ћу јој да ме боли рука. Али не, као да је то битно! „У свакој ситуацији мораш да се снађеш!“ Мама ми је

то увек говорила. Даћу аутограм, него шта.

- Госпођо Смиљанић, можда нисте приметили, отишла Вам је жица на чарапи.

Можда имате резервне? – цвркулала је Тања.

- Или да ту у продавници купите нове? додала је Драгана.

- Видела сам, драге моје. Па и примадони може то да се деси. Као и овакав палац од шаргарепе!

Оперска дива подиже палац, али пошто је већ био сумрак, Тања и Драгана уочише само лепу руку са дугим лакираним ноктима.

- Дивни сте - рече Драгана.

- Срце сте – додала је Тања.

Радмила Смиљанић стави блокчић, који јој је додала Тања, на своју ташну и потписа се својим китњастим рукописом.

- Тао, драге моје! Вечерас идем на представу „Тоске“.

- Ја идем да је слушам.

- А журка код Дексија? – опомињала је Драгана.

- Можда други пут.

- Добро, онда ћу и ја с тобом након енглеског.

***

- Спакујте онај беж костим из излога, пронађите у именику адресу примадоне

Радмиле Смиљанић и нека јој ујутро однесе момак за доставку пошиљки!

- Али није ни ушла у продавницу – рече она љепша продавачица.

- А није ни платила – додаде друга.

- То је на рачун Куће. Били смо почаствоваии да је таква уметница светског реномеа толико времена провела пред нашим излогом.

Власник Бутика крену у обичајену шетњу на Калемегдан. Знао је да ће успети кад се модели које продаје, свиђају тако важним личностима. Корачао је гордо као да је освојио свет.

***

Сутрадан ујутро, Радмила Смиљанић тек што је извадила гибаницу из рерне, зачу звоно

на вратима стана. Отвори врата и изненади се кад спази непознатог младића који је држао пред собом лепо упакован пакет.

- Поштована госпођо Смиљанић, власник Бутика „Etra moda“ у Кнез-Михаиловој улици шаље Вам ово на поклон.

- А шта је то?

- Костим који сте јуче гледали у излогу бутика.

- Колико кошта да донесем новац?

- Не, то је поклон наше Куће за Вас.

- Поклон? Какав поклон? Како се усуђује тај твој новопечени газда! Никакве ја поклоне од њега не примам. Све што имам, стекла сам својим радом.

Примдона бесно залупи врата стана, тако да младићу само што не испаде кутија с поклоном из руку.

- Свашта! - мрмљао је младић. - У ком веку ова живи?

P.s. Радња ове приче дешава се око 2000. године.

Љиљана ЛУКИЋ

Узрок рађања

Када сам рођен
Пуцали су из пиштоља
Када сам почео радити
Пјевали су на сав глас
Када сам се оженио
Били су мртви, пјани
Када пођем..оном
Чији позив одбити не могу
Дали ће се питати
Дали сам рођен
Само да бих рађао оне
Који су такође рођени
Само да би рађали

Моји предходници

Шта су Андрић, Достојевски
Допринјели људској срећи
Кад су многи ученици
Због њих били мученици
Шта су Хитлер, Мусолини
Тито, Стаљин и сви силни
Ради мрачних интереса

Или личне свјетске славе
Борећи се за идеје
Одсјецали многе главе
С чим се Платон огласио
Као да је епопеја
Много муке зададе нам
Теорија од идеја
Шта је Христос пропагирао
Откуд контра Мухамеда
Који којег силно вара
И јединство живих људу
Уништава и разара
Шта је Мурат са Лазаром
На Косову направио
Остави нас у дилеми
Ко је кога побједио
Сви су они мученици
Као и ти, онај и ја
Играли су своју игру
Не знајући коју чија
Угазили многе стазе
Да по њима људи ходе
За све после па и мене
Наредили да се роде

Вујо СТАНИВУК

Дневник умовања

СВЕ РЕКЕ НА ЈЕДНОЈ А ДУНАВ НА ДРУГОЈ СТРАНИ

Реке су приче које виде, чују, онда негде у бескрај отеку, када би реке бар шапутат знале, оне би нам шапутале. Границе култура, попршта ратова, плодне оазе, мирилишта. Пролазе непролазне, вечне и задивљујуће. Њихове обале су трагови људског трагичног пропадања и високих духовних победа. Места питања и одговора, оне су и ретка одбрана од заорава, над њима тишина шапуће или им хук додирује небеса и све оне помало личе једна на другу. Али има једна, бићем различита, величином модра, Дунав се зове. Познаје га вечност, он познаје њу, величином потире људске забуне и неспоразуме, само се на њему може осетити страх, који прелази на нас тишином, оном истом што Космосом влада. Плава рапсодија, али Гершвинова није, код њега је баш све његово, он и као да не тече већ пулсира. Неупоредив са нашим кратким трајањем, смирује накане човекове, враћајући га себи, оној праисконској мери. Река јесте а као да није, исцелитељ најтужнијих погледа, парадигма моћи, симбол вере, он јесте утеха, зазор и опомена. Грли Саву на месту можда најлепшег планетарног заласка Сунца. Мистичан колико и харизматичан, остарели Професор коме се прилази са страхом. Центлмен, велики господин Дунав истином се јавља. „Могу да га мрзе, али му се диве“, као што рече зна-

менити песник. Звездама се тај удвара, тишином продужуава себе и време. Ко жели спознати моћ, треба доћи на Дунав, послушнути векове и вратити се после својој збуњености.

МОЈА ПЕСМА

Она је написана стигла мени,
нисам морао ја да је пишем,
требало је само да се склоним,
да пратим стазу,
која ме води,
у тајне оне којима дишем.

СВЕКОЛИКЕ ЛАЖИ

Гледају ли лажи, што желе да виде,
ил` их тера неко, грехове да нађу,
како ли је њима кад у живот скупе,
свеколике лажи, у највећу крађу?

Кад бих био оно што би био,
око не бих био,
радије бих време нози поклонιο.

Лутао по свуда, пењао по стењу,
обишао градове и луке
и ништа, баш ништа,

ја открио небих,
нит казао неком,
је ли било муке?

БРОЈАЧ

Живот, у ћутње бројао,
знао је све у дан.
Одживео труден живот,
у сновима без свитања,
сањао је снове без шећера,
Горчином богате.

ЗЛАЊАНИ КОЛУТ

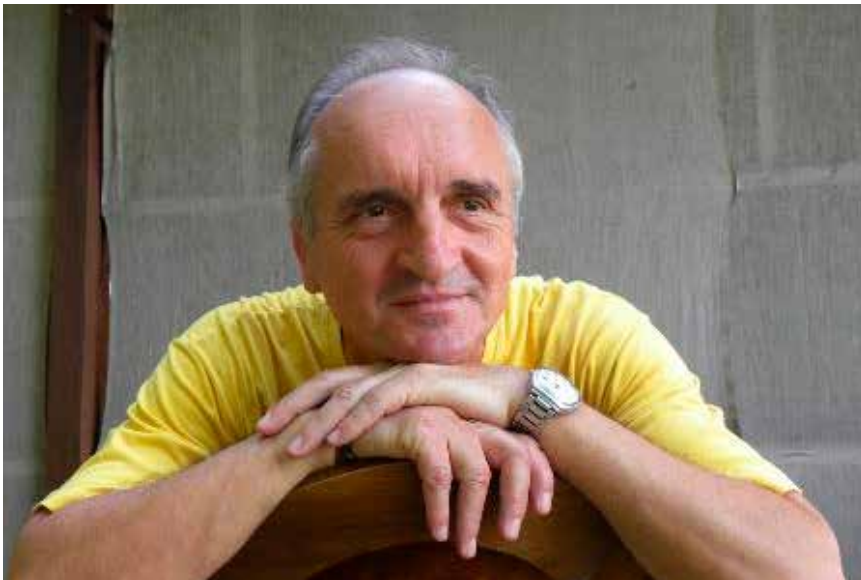
Ноћну тишину слави,
злањани колут неба,
да ли га и видјех,
да ли ми и треба?

Све је тако далеко,
далеко тако све је
и леден неки мук.
из тишине још ме прати, јејине
језиви хук.

И вучји поглед жедан,
зашто се сјетих ђеда, не знам,
на домет мушицу као да штима
пушка пуче, плачем, још мене има.

Андреја Ђ. ВРАЊЕШИ

ТАМО ГДЕ СЕ ДУША РАЗЛИВА У СВЕМИР

децу и младе стиче се утисак да у погледу бројности писаца заокупљених темом отац, нигде толико н на такав начин томе примерен садржај лирског остварења није остварен као што је у српској књижевности. Тако дубоко емотивно, искрено, тако творачки и величанствено и одговорно да песма истовремено бива и лирско запис о стању лирског субјекта. Песмом предочено и оно често и судбинско значење „тајне везе“: отац-дете, у смислу отац – родитељ заувек, и дете, - такође, дете заувек.

Лирским словом о оцу приметна тежња, бар покушај повратка из страхотног света одраслих под сигурни кров бригом, бдењем, очевом руком саграђен и са свих страна од животних непогода са заштићен. Песмом, исповешћу, молитвом, повратак у топлу колевку, огњишту давно охлађеном, гнезду давно ветром, олујама свуд по свету разнетом. Или накнадна упитност зарад никад и ниоткога добијених одговора на питања какви се само од родитеља и при нечујном разговору, оном иза живота, могу најискреније и најпоузданије чути као у оно доба када су нам и отац и мати, заувек једно, били цео свет.

У песмама о оцу, које су најчешће толико присне, искрене, непосредне, сликовите, разумљиве и кад се дубоко метафоричне, иако стилски разнородне, постојано је и оно што их, не само у погледу мотива, тематике, чини великом

Ослушкујући многогласје са страница лирског цветника „Мој отац храни птице“ дозвоног и сабраног из свих даљина руком и по науму песника-градинара Власте Н. Ценића.

Уз све друго што уз нас Србе иде као једна од својствености менталитета, кроз сва времена, најчешће се издвоја: дубока оданост прецима, приврженост свом дому, кућном прагу и родном огњишту, породици, осетљивост према оном што је суштаствено у нашем бићу, националном, духовном идентитету, те да смо нагли, „лако запаљиви“, али и топле и меке, „слатке душе“ душе“, како је то обраћајући се сваком знао да казује један од јунака у прози Петра Кочића. („приче „Гроб Слатке Душе“). Особени смо и по традиционалном, патријархалном односу према најближим: надасве према оцу и мајци, брату и сестри, а што је са дубоким трагом у нашој

књижевности где имају мају посебно место.

Готово да нема иоле озбиљног ствараоца, писца од формата (а другима ни броја се не зна) да тим мотивским изазовом за творење поетског или прозног дела није заокупљен. а написано је тако да се и читањем слова дубоке оданости родитељу може посредно стићи и до сазнања о његовом (песниковом) унутрашњем портрету, о т(р)ајном стању његовог, песниковог бића. У таквој, али само доброј песми аутентичног, самосвојног ствараоца, садржана је истина о љубави према оном од ког нам је живот дат, као и за оног који с нама стиже и иза нас бива; јер мост смо, само, по песнику Стевану Раичковићу „нит између оних којих више нема и оних још нерођених“. (из песме „Нити“).

Пррочитавањем многих зборника и антологијских збора нама знаног како српског тако и светског песништва за

једином. Тако и при читању цветника о оцу Мој отац храни птице* (антологијски избор из српског и европског песништва, објављеног 2017. године, у издању „Лијепе ријеч“ у Тузли), чији је приређивач такође песник Власта Н. Ценић), мало мало, па искрсне просветљујућа мисао: отац – родитељ – створитељ, заштитник, хранитељ, учитељ, али и судија, онај је по коме се кроз читав живот о нечем огледамо, коме подносимо извештај и о дневном и о (више)годишњем учинку свог пута кроз време од родитеља нам дато да га делом испунимо како би доиста било време нашег живота. Тим цветним бескрајем бисерје животног наука, сећањем на мудру реч очеву, или на строго, а безречно упозорење, ма и само строгим погледом у аманет нам остављено. Упозорење, али и захтев који остаје урезан у сећање са значењем налога потомку, свом изданку: - Гледај тако да будеш и да останеш човек! Јер то је најтеже. Све друго колико будеш знао и колико досегнеш! Из једне у другу песму, из једног у други, у мноштво живота са и без оца., који је „као стожер. Саденут си уз њега, чува те да не закиснеш. Да гром у њега удари, а сено не спрљи“ (стихови из песме Слободана Ристовића). Песмом шапат, исповест, касно признање, исказивање жеље, неостварљиве, детиње наивне која стиже тек са познијим животом, касном спознајом свега од чега нам је једном нити у клупко свијен сав нам живот, кад по годинама, тиме и са ожиљцима, оним невидним, у души, бивамо и од оца старији, као у песми „Очинство“ Матије Бећковића: „Могоа бих бити отац своје оцу/ а ево, још сам дете

и сироче, млађи си био од мене, мој оче,/ кад ме остави твоје убиоцу.//). У песми о оцу често и признање кривице, греха, страха од мрака, вапај за избављење од неспокоја, од зла... Песма изаткана речима од молитвениог гласа као што је „Молитва очевом срцу“ писане срцем и руком недостижне нам Десанке Максимовић: „Оче, пронађи ме ноћас у свету зломе,/ нагни се над мене са небеског шара./ У молитви једино чујем да срцу моме/ твоје већ вечно, срце одговора// (...) Када се Богу молим, он хладно ћути:/ безброј је на свету оних који се моле;/ а ти, знам, у свакој маленој минути/ слушаш само шта шапћем ја на земљи доле//“. Песмом, кад отворено, што најчешће бива у типичној песми за децу, а кад и метофорички загонетно, у песмама за „мало одраслије“, за оне осетљиве и који имају детињу душу (Данило Киш), видно је, тако је очито и то непролазно слово љубве свом првом и хранитељу и бранитељу, оцу као свом првом Богу на земљи. Јер, би и јест тако: Оче нашп који си на небесима – реч је Свевишњем који је на небесима, Свеприсутном, над нама и у нама Отац свих и створитељ свемиру, Творац свега. Отац који је најпре на земљи, потом и прах, само је онај од Свестворитеља дат ми да буде и јест само отац мој. Коначно и утисак од свих најпостојанији. Као да то и нису само песме о оцу, о очевима, него и писма „Тамо неком“ али оним чија је адреса позната једино оним на чије су име невидним капљицама из песничког срца сва та слова исписана. Писма оцу једино и намењена и у само њему знаном, очевом правцу – у бескрај од невиделице одаслата. Тамо негде „где

се душа разлива у свемир“ (Раша Перић).

С таквим приступом оцу као великој, изазовној теми, на себи својствен начин може да оствари само добар, прави песник. Песник - лирик и песник – мислилац, стваралац од таквог нерва, таквог знања и умећа да му је и песма с таквом присношћу и дубоком промишљеношћу, с таквом бистрином која не допушта да му ни суза замрачи вид-провид у самог себе. Песма му је и одјек нечујног крика и исходиште из лавиринта властите душе. Твори је не само зато што му је, ето, тек тако, „на памет пало да је напише“, него је и са таквом, једнако искреном, мудро, лепом песмом о оцу, у ствари, и сам песник изнова са њим, са оцем, ал' само својим, са родитељем, са оним који му увек недостаје. Са његовим ликом у свом огледалу. И са његовим, очевим срцем у својим грудима. У оној средишној тачки где се збирају све даљине и разлучују све близине. И што је као потпуно сазнање доступно само оном ко разуме азбучник свевременске тишине.

Уместо епилога:

Било коју али добру песму о родитељу, о оцу или мајци да прочитам, срцем у бескрај песмом да провирим, лирски глас о родитељу да послушнем, однекуд, из тиха, до мене допире реч из свемирног неспокоја а за наук вечни, та мудра реч писана руком Исидоре Секулић: - Чувајте своја огњишта, своје сунце и свој снег. Чувајте опанке. Чувајте своје семе да кад дође време, а доћи ће, можете да га посејете и нахраните гладне птице. Јер ако то не умете, не умете ништа.

2025.

Давид КЕЦМАН ДАКО

Прозаиди

ВАЖНИ ЉУДИ

Јуче је у бијелом одијелу важан добошар из града најављивао долазак важних људи у село. Брзо су стигли важни људи на важно мјесто у нашем селу да нам кроз важне приче пренесу важне поруке. Знајући да ћемо дознати нешто важно ми смо се сви одазвали на тај важан позив, очекујући нешто што ће свима помоћи. Ми смо на важном мјесту стално ћутали пред важним људима, а они су један по један причали важне приче и издвајали важне поруке. Оно најважније говорили су хорски.

Брзо смо схватили да ти важни људи не говоре ништа важно у нашу корист, али смо морали да их слушамо јер нисмо хтјели да их прекинемо и наљутимо. Вјеровали смо да би сукоб био штетан по нас јер смо знали да су они који мисле да су важни обично и снажни. Невидљиви људи поред нас шапутали су да цаба чекамо важне дане када ће нас важни људи обрадовати нечим важним. Невидљиви људи су нам ипак рекли нешто важно да су ти људи сами себе прогласили важним и умислили да су важни јер тако лакше владају и добро живе.

Важни људи сваког важног дана обилазе остала важна мјеста и тамо причају важне приче јер тако желе да покоре све оно што је за њих важно. Узалуд су важни људи на сваком важном мјесту говорили важне ствари када је на крају све остало исто. Ми знамо да би прави важни људи учинили да свима буде боље. Важ-

но је да ми нисмо преварени и да су важни људи отишли задовољни. Ми смо давно научили да је важно да у све не вјерујемо. Важни људи, важно мјесто и важне поруке нису ми помогли да напишем велику и важну причу.

(По сјећању добошара Вујадина)

ПИСАЦ

Сједили смо често скупа у Клубу стваралаца, заједно писали, причали, расправљали, објављивали и помагали једни другима, а онда је у град дошао рат. Он је отишао међу своје што је природно, а нама је олакшао јер га нисмо морали штитити. Брзо је почео да пише и објављује ружно о нама, о граду и пријатељима. Лагао је, измишљао и омаловажао нас, тврдио је да се стиди што нас познаје. Ми смо лако долазили до његових објава и били изненађени и зачуђени. Били смо љути што га нисмо боље познавали.

Послије рата вратио се у град и уредио своју кућу што је природно. Једнога дана дошао је у Клуб са чудним осмјехом и без поздрава сјео за наш сто. Ћутао је и чекао да ми почнемо причу. Изненадио нас је, нисмо знали шта да причамо па смо као по договору прешли за други сто тако да је он остао сам. Више није долазио. Виђају га у кафани „код Меде“ како сједи сам. Нас су учили да не мрзимо и да праштамо, а сигуран сам да га нико од нас не мрзи. Често расправљамо да ли смо погријешили.

ТЕШКА БИТКА

Та битка није она са самим собом, за коју кажу да је увијек најтежа. Та битка је много сложена и зато дуго траје. То је велика битка између њих и нас, између нас и нас и између њих и њих. То су велике свеопште битке и послије њих требало би да све одмрси и да све буде јасно. Дође вријеме да мир једном замијени немир. Битка треба да расвијетли све и не смије се одгађати јер вријеме то не трпи. Послије сваке велике битке обично настане затишје и то је најчешће припрема за нову битку. Мир је потребан свима, али га не успостављају они који се мире. За помирење и мир потребан је договор и свјedoци.

Невидљиви људи су објашњавали да је битка између њих и њих важна за опстанак нас и њих. На крају ту неће бити обиљеженог побједника. Битка између њих и нас била би брзо ријешена, а добро је да се не деси битка између нас и нас јер би била најкрвавија, трајала би дуго и сви би били губитници. Са својима се најтеже договарити.

За наук треба све јасно записати да остане траг јер лако заборављамо и не учимо од прошлости. Заробљених послије битке не смије бити јер то слобода никада не трпи. Ко крај битке дочека на ногама и преживи биће срећан. Невидљиви људи тврде да искрен осмјех може изаћи само из чисте душе. Ко сачува осмијех, сачувао је себе и има будућност. Ко не гледа у будућност губи смисао за живот.

У селу се причала прича да се невидљива жена тајно удала за невидљива човјека и да имају невидљиво дијете. Тадија Касач је често о томе јавно говорио, али то писар није детаљно радио и записао. Тадија тврди да ћемо једнога дана сви постати невидљиви људи. Тада би невиђење могло избрисати виђење и то би вјероватно био крај видљивог човјека без судњег дана.

(Из приче гуслара Тривуна)

СПАС

Човјеку је сјенка нестала, па збуњен и обездушен лута и покушава да нађе спас. Он зна да се задњих година у великом вјетру и великим водама зло настанило па вјероватно зато човјек смета човјеку. Пут без повратка никад нема крај. Када вријеме воде зспријечи, када мрак свјетлост освоји, тада ће умни постати безумни и у безумљу нико никог неће препознати моћи. Тада ће у магли започети велики сукоб који ће дуго трајати и завршиће без побједника. Многи ће умријети и бити заборављени.

Од тада више неће постојати одговор да ли човјек може пронаћи спас јер пут ка сунцу биће му први пут затворен. То причају невидљиви људи и ја им вјерујем.

САН, ВРАНЕ И ДОБОШАР

Ноћас сам у сну са незначем обишао сва гробља свијета, а никога нисам препознао од оних који су ми се указивали и нисам знао одговоре на њихова питања. Када сам обилазио сеоско гробље са већином сам разговарао јер сам их познавао. Разговарали смо о будућности, али ми нису ништа важно открили да би за-

дивно пријатеље када са њима будем пио јутарњу кафу.

Данас су у подне врале прекриле велику крушку у мом дворишту и дуго се оглашавале. Искупило се много мјештана и вијећајући нису одгонетнули зашто су у толиком броју дошле у село. Зашто су врале у мом дворишту одговор није могао да понуди ни ловац Ранко звани Ронац који је увијек тврдио да о птицама све зна. Рекао је да велика изненађења често блокурају ум. Ријетко ми немир уздрма ноћ и дан, а да ми никакву поруку не прослиједи или можда не жели да ме умара.

Сеоски добошар је цио дан пролазио селом и гласно најавио да се за сутра сви припреме јер ће то бити безвремено дан када ће сви сатови стати. Тада ће људи престати да говоре, а птице ће престати да пјевају. То ће бити за све најдужи дан у нашем животу када ћемо моћи да посјетимо прошлост и будућност и када ће невидљиви људи постати видљиви, али им наредног дана нећемо моћи да се сјетимо лица.

Послије сам питао добошара ко му је све то рекао, а он је дуго размишљао и рекао да је све чуо од неке Ане из кафане. Изгледао је збуњен и уплашен па му нисам повјеровао.

(Из моје свеске Снови и узоране мисли)

ЛИКОВИ МОЈИХ КЊИГА

Ликови мојих књига су у Градској библиотеци нервозно шетали. Протестују и желе да изађу на улицу и објасне грађанима своје разочарење. Библиотекар ме замолио да их умирујем, али ме нису слушали јер читаоци све мање читају и ријетко отварају књиге гдје су они присутни. Обећао сам да ћу лично молити читаоце да их

чешће посјећују, али им то није било довољно.

Најгласнији је био Агатон археолог који је рекао да ће скочити кроз прозор и да је боље да се повриједи него да стално чами међу корицама затворених књига. Тиодор сликар је покушао да га уразуми, али није успио. Онда су сви опколили доктора Илариона тражњећи помоћ од њега. Он је рекао да је ту немоћан јер није психолог ни психијатар, а није сигуран да ли се ово дешава у стварном времену или ванвремену. Агатон је остварио своју замишљао и последије скока дуго се чуо јаук, а брзо су стигла кола хитне помоћи.

Библиотекар ме прво питао које су опасности ако их ослободимо, а када сам рекао да су то доброћудни ликови, замолио ме да их пустим вани. Пристао сам и сви су истрчали и били одушевљени, а само су ми пришли шумар и Тиодор сликар. Шумар је рекао да одмах иде са ватрогасцима да гаси велики пожар који ће се десити у Калифорнији. Рекао је, што их буде више, ватре ће бити све мање. Тиодор је нагласио да неће имати времена да гаси пожар, али ће сликати згаришта и пустош које ватрена стија оставља.

Мене су тај дан дуго задржали полицајци и испитавали да им објасним зашто је дошло до побуне ликова само у мојим књигама што нисам могао да објасним. Нисам могао да одгонетнем чиме сам допринио побуни ликова, а већином сам бирао добре и оне који нису свадљиви.

(Фрагмент из књиге Побуна ликова мојих књига)

Марко РАУЛИЋ ЂУКИЋ

ЗАДУШЈЕ ПЕТРУ КОЧИЋУ

О Петру Кочићу можемо да говоримо и патетично и хуморно, и друкчије, али увек као да то чинимо на Задушнице.

Нека сада, на почетку, међу нас дође онакав као што га је описао Перо Слијепчевић: „Крупан и јак, велика ока, опуштена брка; хајдучина јуче изашла из босанских шума, па му европско одело стоји затегнуто и ненамештено; а на равном високом челу, као на каквом жалу, још се бели ваздушна плима белих пропланака. Кад проговори, као да за њим планина проговара.“

Тако, мада Радован Вучковић каже да „Кочић данас није могућ“. Иво Андрић га је уоквирио именицама „земља, људи и језик“, рекао да је био „човек јаког инстинкта и брзог рефлекса“, Исидора Секулић да је носио „комплекс планинског босанског карактера“, Јован Дучић да је „писац (...) који сам себе искључује“ и чији сви „људи живе од љубави за рођену грудну и од мржње на злотвора“, Владимир Ђоровић да је био „поштен и несребичан“, Предраг Палавестра да је „имао и смелости и снаге да се супротстави и одупре не само неправди и сили већ и своје приповедачкоме таленту“, што је Бранко Милановић назвао „узвишен подвиг“ и „трагичан удес“, па смо тако обликовали име и презиме писца књиге Јауци са Змијања.

Има Крајина читав змијарник речи око имена змија и исто толико значења која надолазе у таласима. У средишту је змијањски човек који уме као змија из круга, који јој сме стати на главу, запиштати као у процепу и своје невоље крити као змија ноге чим се појаве они

што туђим рукама змије хватају и доносе гује у недрима. У приповеци Змијање, у првој реченици, у опису вијугавог пута, Кочић види „сиву змијурину“, а не зимије као што читамо на другим местима. Јесте свега фалило Змијањцима, али нико није морао да им доноси речи. Одатле и данас обилато узимамо.

И кочар и кочац пуни су речи скупљених око кочоперења, кочења, противљења свему што насрће, зна се за Кочу и Кочину крајину, додуше из године када је отац Петра Кочића био утамничен, а понегде пишу да је његово презиме стигло по удовици која је подизала ситнеж од деце, те су је прозвали Квочка. Међутим, у старој причи гледамо претка Петра Кочића који, откинуте главе због отимања укмећивању, као укопан стоји док му крв шикља из прекинутих вратних жила. Слично Кочић бележи како се, после одузимања суданије кнезу Вукобраду, змијањско време, записано и речима „Загибох на размирној Крајини“, у нечуван стих згрушало:

„Свак кржаве жваће залогаје“.

Као што нема краја причи о српским јадима, тако нема краја ни причи о српским речима. Доста је и оволики начетак да нас примакне Петру Кочићу и његовим људима, њиховим заоловљеним судбама, и малом подсећању – да име Петар, на грчком, значи: камен. Готово да немамо интелектуалца и народског изасланика коме као Кочићу таква метафора, по неправичној а тачној мери скројена, пристоји. И ретко се који српски писац на Кочићев

начин поједначава са својим књижевним тежацима.

Ту истину је овако сажео Светозар Кољевић: „У нашој књижевности мало је писаца код којих је елементарна, здрава људска неприлагођеност била као код Петра Кочића у исти мах начело политичког деловања, личног живота и маштовитог уметничког стварања“.

Зато је казивање редом, о Петру Кочићу, исто што и отварање његове књижевности. Почев од имена, од веровања да је у њему потпуна веза између душе и камена, да се у камену обнављају душе по божанској наклоности, да се све може укаменити: и љубав, и киша, и жеља претка, и дух, и вода, слово и реч. Камен је најсигурније место за остављање знакова и зато га усправљамо над главама мртвих. Два Кочића, Петар, књижевник, и Илија, очев у свештеничком чину наследник, у споменик су урезали синовску захвалницу ономе што „невин под обима владама претрпи многа гоњења“.

Када је мати млађега од њих хтела да роди, стидна и по сурим обичајима, отишла је у осамљену одају, закључала се, остала дуго, па су камење испод прага извадили, нашли је измучену, са здравим дететом, али је исте ноћи преминула. Петар Кочић је имао две године кад му је мајка умрла и када му се отац закалуђерио. Оставши у кућној задрузи која је имала тридесет и шест чланова, првих десет година ту, заштићен, разумео је и говорио – касније, као први Змијањац с високом, и то бечком, школом – да он није сирјак док има српски језик, који су хтели да назову друкчије, по

имену земље која ћути а не по имену народа који говори, по налогу, по дуго очуваној навади да се српски језик намерно „калајише“. У чланцима и говорима што их је смишљао као посланик Кочић се бунио против наметаног, каже: „без гипкости, еластичности и звучности, тих битних особина нашег крепког језика“. При том је наводио налаз Вука Караџића да се „најчистије и најправилније“ српски говори у Босни и у Херцеговини, а узимао са стећка за узор реченицу:

„Докле бих, почтено и гласито пребих и легох у туђој земљи, а биљег ми стоји на баштини“.

Две године, сиротан, Кочић се школовао у манастиру, а толико, и тако, у Бањој Луци, у кући где је данас Бански двор. Као гимназијалац у Сарајеву заводио је песму „Српско је небо плаве боје...“, у биртији наручивао „Онамо, «намо“ и 4. маја 1895. полицијски протеран. Исте године, без пасоша, прешао је у Београд и тамо матурирао. На граници, на уласку у Србију, клекнуо је на оба колена, спустио раширене дланове, ослонио се на њих, пољубио земљу, а касније, из немаштине у немаштину, писао да се није понижавао, „јер Кочићи не знају мољакати“. На студијама, у Бечу, када је успешно почео са својим књигама, ништа се у кочићевском поносу и оскудици није пореметило. О томе се често наводи одломак писма Богдану Поповићу, с почетком: „Гладан, го, бос, с пропалим прстима кроз ципеле...“

Почео је да предаје језик и књижевност, у Скопљу, одбио да одмах, по казни, оде у Битољ, стигао у Сарајево, изабран за секретара српске „Просвјете“, с радницима кренуо у штрајк, протеран у Бању

Луку, где је 1907. покренуо „Отаџбину“ и због ње наредну годину био у затворима, пишући да је бањалучка Црна кућа као његова у Стричићима при оној, апсанској, у Тузли. Скерлић му је поручивао да остави политику, да пише, да је такав једини у Босни, да је с њим Босна дошла у српску књижевност. Знао је Кочић „да је љепота у умјетности бесмртна“, али је исто тако знао да „има у умјетности још нешто што је бесмртније: живот“.

Заклањао се својом животном дефиницијом: „Слобода је света и узвишена мајка Правде“. Обе главне речи, Слобода и Правда, писао је великим словима, као пример прецизног и логичног стила издвајао Јовановића, првог Србина који се звао Слободан, сину дао исто име, поручивао у писмима својој жени да га пази, али им је јединац само три године живео. Тада, 1913, Кочић је имао онолико година колико је у породичној задрузи под Кочића главицом, док је био мали, било душа – то је тридесет и шест – а он преплашен и тешко болестан, већ загладан у запис о својој смрти. И до ње је најтежим путем, трогодишњим и ратним, кроз мучнину београдске душевне болнице, где су га, колико су могли и смели, чували као „лепу, малу, скривену националну светињу...“ А то каже да је био у Петом одељењу (за школоване), да је једини имао своју кваку за отварање врата изнутра, собу до сале свете Катарине, заштитнице књига, и сточић за писање. Ту собу је разорила аустријска граната. Кочић је веровао да ће га и под каменом наћи и жалио што није био у самици када је улетео љуле.

Немац са пруским шиљком на калпаку, који је доводио оболеле са фронта, на степеницама је препознао Кочића – пратио га још у Бањој Луци – и није се смирио до провере смртоносне дијагнозе.

Кочић је на свој начин пратио догађаје на ратишту, као кроз маглу, кроз померену светлост, кроз мећаву у којој се ковицало „Идеш ли, роде?“, кроз причин говорио за Босну „Ма то ће бити Србија као и ово овђе...“ и надао се да ће чим „дочека Србију“ на змијањском ваздуху да оздрави.

Негодовао је што мора бити с лудима и причао сам са собом. Није знао откуд му ужасна модрица на оку, нити како је освануо без очупаног брка. Ишао је болничким парком, у руци држао отворену књигу док се другом, стиснутом, немилице ударао у главу. Негодовао је, тако, због ситних слова, а није схватао да губи вид. Попевао је, у налетима, ко зна кад упамћене стихове о небеском народу и српском Богу.

У летњој врелини увукао се у своју празнину и зимски капут. Издахнуо је у четрдесетој години и добио још једну привилегију: ковчег који су склопили болесници. Био је без обуће и гологлав док му је поп Гавра читао велико опело. Неко му је обуо ципеле од црвеног платна. Пре покроба на глави су му накривили „просту српску војничку шајкачу“.

Нико није смео да оде на жалбу. Био би кажњен као бунтовник. Али, за побуну, за непокор, Кочићу није био потребан нико осим људи о којима је писао, с којима је на змијањским пропланцима сањао, за које се врлетно жртвовао, чија је имена у нарочит стећак мајсторством уписао и опевао.

Миро ВУКСАНОВИЧ

СМИЈАТИ СЕ И ЗВИЖДАТИ

Имао сам са оцем до сада два пута озбиљан разговор.

Први пут када смо лежали у великој кади. Био сам тада тако мален, њему тек до појаса... Не журећи се, он је говорио:

- Комшије су ми рекле да ти...

Помислио сам да му је било врло непријатно, тако се пажљиво приближавао шкакљивој теми...

Шта? Ко ти је рекао? Зашто? Зашто се не смије?

Могоа сам да му поставим та питања. Но тешко да би на њих одговорио. Занима ме како би их изјегао.

Но ја сам ћутао. Био сам дубоко увријеђен. Била је ријеч о плесу који смо ми, пријатељи, голи изводили у нашој празној гаражи. Но то ми се није чинило толико важним да би заслуживало посебан разговор са оцем. Можда се неке то чинило неприличним, но ми никога нисмо тјерали да нас гледа како плешемо нити да против своје воље учествује у томе.

И како је то било пријатно! И так просто – само скинути ођећу - и све постане необично - празна акустична гаража, прожета танким нитима свјетла... Зраци свјетла продиру кроз пукотине у вратима, падају на кожу, освјетљују је – као да мале ватре формирају тетоважу од сјајних тачака, линија и пруга...

Ја ћутим, гледам ноге испружене под водом и мирно слушам.

Шта то све значи? Да ли је он на страни комшија, са њима, а не са мном?

Све више упозоравајуће говори отац - и све ми је теже да

га слушам. Лоше је то што чини.

На његовом мјесту ја бих овако рекао:

- Слушај, сине, комшије о теби свашта говоре. Немам времена да се бавим њиховим брбљањем, но знај - неко о теби говори. Шта ти тамо радиш – то је твоја ствар. Не зови мене - ја се нећу љутити. Можда се ти спремаш на одговорни наступ пред публиком и кријеш своје покусе... Но то је све што сам хтио да ти кажем. А сад ми, синчићу, молим те, протрљај леђа.

Но тада... Мој отац је био лоше воље. Можда су се у том часу наши путеви разишли...

Неколико година касније услиједио је други разговор. Повод је била експлозија у дворишту – паљба из оружја и карбида.

Отац је био овај пут строжи.

Но и ја сам већ ојачао до тог времена – те је тај други разговор ставио све тачке на «и» – мој је отац доспио у лоше друштво и стао пропадати. Ја више ништа нисам могао за њега да учиним.

Он је сједио на клупи у дворишту. Стајао сам пред њим, погнувши главу.

- Комшије говоре да...

Опет те проклете комшије! Погледај добро са ким се ти дружиш! То су злобни беспос-

лени пензионери - они ће те први издати! (Све те мисли сам уљудно оставио за себе.)

- У нашем дворишту је постало неиздржљиво...

Још када видим та ружна лица, сав се најежим. Како их земља још држи!

- Ти над свима спроводиш терор...

Није истина! Тата, увијек сам сматрао како ти превише читаш новине и гледаш телевизију. То је штетно. Какав сам ја терорист? Ја не пуцам у људе, ја пажљиво правим експлозије - и то само из задовољства. Ако неком моје експлозије сметају, нека стави вату у уши или ми да времена за испитивање нових смјеса. Ја са пријатељима истражујем. Хоћемо да отправимо ракету - то су мирне иницијативе...

- Ако не престанеш... Зашто се смјешкаш? Клекни на кољена и реци: «Нећу више правити експлозије»...

- Тата, промисли мало! Зар не схваћаш да је то насиље! Да си екстремист! Ти ме хваташ за уво, ти нарушаваш неприкосновеност личности... Тата! На кога си подигао руку – ја сам од тебе потекао... Сјети се свог ђетињства. Зар ти ниси пуцао, зар ниси правио експлозије? Тата, шта је с тобом? Сасвим недавно си био свој - а сад си сасвим туђи...

- Нећу више, нећу - изговорим на крају оно што он жели, силом изазвану лаж...

Шта ће ти ти јадни потказивачи? Постижеш само то да ћу отићи у подрум и чинити покусе не у гаражи, већ у тамном прљавом подруму. Ти подврга-

ваш мој живот ризику - и све због њих...

Тата, тата... Они те ионако неће вољети - а сад те ни ја више нећу вољети, већ ћу те само жалити, слиједити те и туговати...

И када одем и ти останеш сам, биће ти лоше - они ће да те нападају - својим пријавама полицији, комитету, суду: «Зашто он није као други? Зашто нема аутомобила, а има гаражу? Та гаража нам смета да вјешамо рубље». И доћи ће радници и срушити нашу гаражу, и покварити наше двориште, и оно ће постати проходно... А комшије ће те нацирати у својим становима, сједиће у њима, гледати кроз прозор - и љутити се, запрепашћивати и уздисати - као муве иза стакла.

Они те мрзе – зар ти то није јасно – то су нељуди који немају ничег у души, па ни душе немају, јер душа - то је дар...

Сјећаш се кад си ми направио звиждаљку? Изрезао си ваљчић из зелене гране врбе, вјешто огулио ножем кору - и открио бијелу склиску мекоћу дрвета. Издубио си у њој усјек - и опет ставио кору на ваљчић, подрезао га брзо: цап-цап - и испала су отворена усташца. Пухнуо си у отвор - и засвирао... Горки сок је био на уснама, зазвиждало је и заплакало – живо дрво. А под кором је било голо дрво - као ми када смо лежали у кади, сјећаш ли се?

И опет ми дође да ти кажем «збогом». На кога си се уметнуо тако наиван и неозбиљан? Ујединимо се и победићемо их! О, како би се они нас бојали, како би нам завиђели – ево, иду отац и син, весели су, смију се и звижде... И син је оцу до паса, а отац не допушта да му ико увриједи сина. И сам га неће увриједити. А све остало није важно.

Тата, ти си ме сам научио да звиждим!

Јуриј НЕЧИПОРЕНКО
Превео с руског Жарко МИЛЕНИЋ

Јуриј НЕЧИПОРЕНКО (Ро-венка, Украјина, 1956) је прозаиста, критичар и писац за дјецу. Дипломирао је физику на Државном универзитету у Москви. Доктор је и старији научни сарадник Института за молекуларну биологију Руске академије наука. Уредник је часописа «Русская жизнь» и «Электронные пампасы». Председник је удружења «Гајто Газданов». Објавио је три књиге прозе. Лауреат је књижевних конкурса «Сергеј Михалков» (2008), «Заветнаја мечта» и награде Удружења писаца за дјецу (2009). На српски језик му је објављена књига «Дечак са вашара» (о Гогољу) која је изашла у Београду ове године.

НАДГРОБНО СЛОВО ЗА РЕЦИТАТОРА

(Атифу Џафићу, рецитатору)

I
На крилима поезије,
Без аплауза и славе,
Одлетео је пут неба песник.

Огледало и украс света.
Био је жива библиотека,
ходајућа књига
коју чита напамет.

II
Говорио је поезију свечано,
свуда и на сваком месту.

Кад рецитује песме,
Он сваким стихом дише;
а кад о љубави
нежне песме збори
небо се отвара.

Кад ћути,
он у себи песме чита.

III
Тражећи лек за душу,
Бежећи од живота,
Боемски је живео парче живота.

Рецитатор, рођени песник,
Говорио је песме,
али их није писао.
Веровао је да су све већ написане,
И све боље но што би могле бити.

IV
Саткан од паучине песама,
нитима танким везаним за живот,
ухваћен у замку поезије,
из које није тражио излаз,
певајући у славу песника,
отишао је међу звезде.

Да га на звезданом небу тражимо.
Он ће за нас песме да сеје,
и те плодове неба
неко ће у мраку да веје.

(2024.)

Недељко З. МИЛАКОВИЋ

ВИНАВЕРОВИ ОГЛЕДИ О НЕКИМ СРПСКИМ ПИСЦИМА

Станислав Винавер, зачетник Српског експресионизма и творац његовог Манифеста, кога је објавио 1920. године, један је од најособенијих личности у српској књижевности прве половине 20. вијека. Потиче из напредне јеврејске породице, која му је омогућила школовање на престижној Сорбони, гдје је студирао математику, физику и музичку умјетност. Ту је потпао под утицај великог француског филозофа и математичара Хенрија Бергсона, гдје је и покушао да идеје француске књижевности и културе накалеми на домаће српско стабло. Према очекивањима није увијек наилазио на разумијевање, па нијесу били ријетки „сукоби“ са водећим личностима српске духовности тога времена – Богданом Поповићем и Јованом Скерлићем. Залаже се, помало пркосно, младалачим заносом за раскид са традиционалним умјетничким изразом, иза кога су стојали корифеји – Поповић и Скерлић.

Овај ученик Сорбоне и Бергсона, истински полиглот који је познавалац и луцидни преводилац са француског, енглеског, њемачког, руског, чешког и пољског језика могао је дати себи за право да се побуни против систематичности у књижевности, јер она води у укалупљеност и клишеираност, и да се обрачуна са Поповићевом Антологијом новије српске лирике пародијом Пантологија новије српске пеленгирике. Ранијим Мани-

фестом експресионистичке школе и садашњом пародијом на Поповићеву Антологију Винавер поставља нове темеље српске Модерне.

Многима ће дјеловати као да је Винавер конфликтна личност, као да тражи сукобе с писцима. У ствари, он је бескомпромисан борац за осавремењавање српске књижевности, њено приближавање европској књижевности, али истовремено очување њене аутохтонности и аутентичности. Честа су његова поређења са француском књижевношћу, посебно када је у питању језик и стил. „Слик је у француској књижевности – каже Винавер – углађен, код нас је дрзак. Слик код нас услед притиска крви од помамног акцента, постаје претеран и увредљив, ако се гомила. Постаје безочан и осيون и горопадан као разбојник.“

Сасвим је довољна ова Винаверова констатација да уочимо сву озбиљност његовог приступа анализи наше књижевности, њеном језику и у компаративности са другим европским књижевностима. Показаће то овај пјесник, критичар и есејиста на примјерима бројних наших писаца, превасходно пјесника. Писаће он и о Његошу, о Лази Костићу, о Дучићу, о Јакшићу, о Настасијевићу, о Бојићу... О овом посљедњем пише са посебним афинитетом, јер су им се и судбине често проплитале на пољу поезије, али и на Слунском фронту, на коме су се ови „каплари“ (славна српска мла-

дост!) нашли на заједничком бранику отаџбине. Мада су на родољубивој скали били на истим таласима, ипак постоје и неке разлике. Бојић је био под утицајем Скерлића, његова нада које ће величати живот, које ће представљати једну „здраву расу чисте и бистре памети“. Па, и поред тога, није био слијеп одан Скерлићу. „Он је био одан – каже Винавер – слепо одан своме признању песника.“ Он је хтио да буде велики пјесник нације. У ту сврху трагао је за свим изворима који би му то омогућили. Ишла му је у прилог и Поповићева теорија о мукотрпном пјесничком раду, и да само „из бесомучног и надчовечанског рада може да изникне права вечна поезија“. Флоберова идеја о „књижевном робијашу“. Бојић је, по Винаверу, постао роб „тежег стиха“. Винавер истиче да се грчевито борио да наша версификација не буде као француска. А многи су били под њеним утицајем. Чак и Дучић. Винавер нам ту одаје једну тајну. Наиме, причао му је Дучић да сваку своју пјесму преводи на француски језик. Ако се она уклапа у тај француски калуп, сматрао је да је вриједна.

Интересантно је да је Винавер у принципу увијек, или скоро увијек, пртив иновација које је уводи Богдан Поповић. Такав је случај са тзв. „оркестрацијом речи“ у стиху. Ријеч је о функцији појединих гласова у ријечи.

Осјетила се потреба да се најзад окрену Византији, како

би обновили традицију језика. Овдје су Винавер и Бојић на истом фону, мада је „Бојић (је)хтео да буде велики песник. Ја сам хтео да будем прави песник“. А и један и други су сматрали да неће то постићи без Византије. За Бојића је Византија била слична „старом блеску“ који се спомиње у народним пјесмама. Тај блесак је „доказ нашег права на будућност“. Ово су, по Винаверу, практиковали и други пјесници. Дучић је, нпр., „замишљао једну прошлост, којом би се могао похвалити пред странцима, па и пред рођеним својим народом (...) Тако је Дучић компоновао читав низ мотива из којих се види сјај, блесак, па ако хоћете и то да смоми били много отменији него други“.

Интересантна је Винаверова опаска о Јакшићу, кога он сматра у том погледу изнад Бојића, Дучића (чак изнад Његоша?!), који се не правда пред Европом, него је оптужује као стару проститутку. И Његош се у „Вијенцу“ посмјехује венецијанској дегенерисаности, али „оно ипак није на сувереној висини Јакшића“.

Винавер озбиљно замјера Скерлићу на његовој привржености Византији његовом гурању Бојића под њен „шињел“. Но, Бојић је ипак схватио да Византија на разне начине покушава да дође на власт. Нажалост „власт...беше нови кључ Бојићев за испит савести.“ А и Скерлићев!

Вриједан пажње је Винаверов однос према „злим волшебницима“ у нашој књижевности. Било их је и има их свуда, али је Винавер посебну пажњу посветио њима у Његошевом дјелу. Видљиво је то из настојања тих волшебника да од Његоша,

пјесника револуције створе „песника национализма и духовне контрареволуције“. Један од њих је и проф. Брана Петронијевић, који је, говорећи о Његошевом „Горском вијенцу“, приписао Његошу бројне „вриједности“: метафизичност, музикалност, сликарство, скулптуру... све, све само не оно што Његош јесте највећи револуционар у српској књижевности.“ Занемарују се круцијални стихови „Вијенца“: „Ал' тирјанству стати ногом за врат / довести га к познанију права, / то је људска дужност најсветија“. Или: „Коме закон лежи у топузу / трагови му смрде нечовјештвом“. Или: „Ти си хајдук робља свезанога / ја сам хајдук те гоним хајдуке; / гласнија је моја хајдучија“...

Винавер енергично полемиче са филозофом Петронијевићем, истичући да то није хуманост, како би хтио да докаже Петронијевић, већ револуција, бунт. А ту револуционарност човјеку пружа поезија, пружају пјесници који су магови, нимбус божанског, замаха, узлет, љепота, борци против насиља. Уосталом, јунаштво, по Његошу, није само херојство људско (јер брани права човјека); оно је и лијепо, оно оплеменеује „Јунаштво је цар зла свакојега / а и пиће наслађе душевно / којијем се пјане покољења“. И погинули за правду пресељавају се у „весело царство пезије“. (Црква је једно од оружја борбе за ослобођење).

Никад и нигдје Његош није показао песимизам, што би желио да види Петронијевић. Винавер то поткрепљује бројним стиховима из „Вијенца“ у којима се прославља побједа, јунаштво, ријешеност да се истријеби „губа из торине“. Да

ли се могу назвати песимизмом и безнађем тренутне малаксалости, евентуални неуспјеси? Не. Ни владика Данило, ни Вук Мандушић нијесу клонули духом кад је пребијен један цефердар. Ту је одмах замјена другим, новим, ту је порука да се настави борба за слободу. Није снага у цефердару, него у срцу јуначкоме, у рукама. „А у руке Мандушића Вука / свака пушка биће убојита“. Е, то је Његошев оптимизам, револуционарност, које зли волшебници, заједно са професором Петронијевићем не желе, или не могу да виде. А Винавер и види, и осјећа га.

Винавер је роб стила. Ријетки су пјесници код нас (па чак и лингвисти) који су се у толикој мјери бавили овом тематиком. Видљиво је то посебно у његовим радовима о Лази Костићу. На примјерима овог нашег пјесничог великана он ће објашњавати говорна кретања у српском језику и књижевности, о тзв. сливањима која код Костића види као економску појаву, као економисање језиком, његову рационализацију. Додуше, не увијек успјешно. Указује на технику сливања, на њена три начина: сливање ријечи у цјелину, у јединство, као економично приљубљивање (физиолошки поступак), и треће- спајање неспојивог, психичким напором, као изразит примјер пјесничког сливања. Значајну улогу у овоме чине акценти. Костић често прибјегава тзв. народном сливању, што му је Неђић замјерао. А то је управо вјерност народној традицији, духу импровизације, бјежање од неђићевског држања занатских правила.

Дуго су неки наши пјесници били под утицајем францу-

ске реченице коју је подржавао критичарски бард Скерлић. Слиједили су га, не увијек са успјехом, Душан Матић и Марко Ристић, нови талас привржености француској реченици.

Када је у питању наша реченица, интересантна је Винаверова персонифицираност те реченице. „Она је оплава. Она је олуја. Она је сладак отпочинак. Час реченица пада, од прве речи до последње заглухле речи, час се унезвери; час застаје у чуду (...) час се устреми крају „газећи преко лешева“. То чујете сваки дан, слушајте само како народ говори: сељак, радник, баба и дете. Ту играју улогу наравно и гестови који подвлаче веће или мање учешће наше у ономе што исказујемо.“

Мелодија у нашем језику игра важну улогу. А Лаза Костић

„ослушкује врела и изворе свога језика“. Нико у нашем језику није у толикој мјери користио и „злоупотребљавао“ пјесничке слободе као Лаза. Али и обогатио наш језик новом лексиком. Видимо то у својеврсним вратоломијама, у скандалима, како су неки његови савременици (Васа Стајић, нпр.) називали ове његове вратоломије, злоупотребе пјесничке. Нијесу му ово праштали ни врхунски критичари (Богдан Поповић, нпр.) Па и поред свих тих вратоломија и језичких мангуплука, ријетки су пјесници који су тако и толико обогатили наш језик (неологизми, нпр.) као Лаза. Он је уживао у тим заврзламама, у језичким опасностима.

Оправдано се поставља питање .откуда толика Винаве-

рова заинтересованост за језик, за стил, за слик. По неким критичарима он је живио у сталном страху од неизражености, од недовољности ријечи које нијесу могле пратити његову мисао. Отуда то његовостално „копање“ по језику, по стилу, пом поређењима са другим језицима, књижевностима и цивилизацијама, по њиховим духовним вертикалама (Француска, Бизантија, Грчка...).

Морамо констатовати да је тешко пратити ове силне знатижеље Станислава Винавера, његово стилско, научно, лингвистичко и какво све не трагање за сопственом анализом. То утолико прије што није увијек имаоразумијевања других, поготову не подршке.

Момчило ГОЛИЈАНИН

ОНИ ШТО ВОЛЕ ЧЕКАТИ ЗНАЈУ

Ни овог јутра поздрав не стиже,
бар „Добро јутро.“ да ми пожели...
даљине наше сад су све ближе,
легле на душу, као камен врели.

Долети у сан, онда нестане,
као пахуља кад слети на длан,
остави немир, сјети на дане,
када бејаш млад и њен враголан.

Ни овог јутра поздрав не стиже,
спори су трени када се чека
и тако сјета свој ђердан ниже,

као таласе немирна рјјека.
Вјера и нада увјек остају.
Они што воле чекати знају.

КОРОНА

Дошло чудно доба, људи су све љући.
Са радија апел: „Остани у кући!“
Сваког дана маске стављамо на лице.
Влада ником не да изаћ на улице.
Опасна Корона завлада у дану.
Са ТВ-а вичу: „Остани у стану!“
Шта ће бити с нама, шта се ово спрема?
Улице су пуне, чак ни паса нема.
Народ само сједи, постаје баш вруће.
На ТВ-у пјесма: „Остани код куће!“
Нервоза све већа. Да л' ће бити глади?
Прољеће је стигло, треба да се ради.

Помози нам Боже, не ускрати снове,
Спаси дјецу своју од пошести ове.
И до сад је било разних искушења,
Услиши молитве за нова спасења.

СВИРАЦ И ВИОЛИНА

Угледао стари свирац
једну дивну виолину
пожелио да је узме
и освјети жицу њину.

Осјетила виолина
да у свирцу има нешто
препустила, овом зналцу,
да пребира жице вјешто.

А и свирац осјетио
да то није виолина
коју среће сваког дана
у кафани, музејима.

Засвирала виолина
у рукама старог свирца,
па пустила милозвуке,
разгалила душу, срца.

И настаде симфонија
најљепша у овом вијеку
за свирца и виолину
и за душу још понеку.

Пајо БРКИЋ

Из збирке ЉУБИЈЕЧАПЈЕВА

ЛЕГЕНДА О ЉУБИЈЕЧИ

Љубијечо ти ријечице мала
Некада се Доброводка звала.
У прошлости врло, врло давној,
Чуваш причу о дејвојци младој.
Млада, лијепа била скеларица,
По имену звала се Љубица.
Још легенди о Љубијечи има
Ја најдражу носим у грудима.
Опет бише Љубице две
Одлучише силнику рећи не.
Стале су на обалу Доброводке
Те двије лијепе дјевојке.
Док се вода коритом точи,
Једна другој рекоше: љуби очи.
Ријешеше заједно у дубине па-
сти,
Не дати силнику да их обесча-
сти.

Али силник вазда онај уклети,
Ријешео је води да се свети.
Одлучи се сланином извор да
погани
Тај уљез мрски - непозвани
Док вода коритоном тече,
Најдраже ми покрај Љубијече.
август, 2013.

ОБЕЋАЈ МИ

Ој, мјесече лоло и бекријо,
Ја би тебе нешто замолио.
Обасјај ми Љубијечу ријеку,
И казане што ракију пеку.

Обасјај ми успомену стару
Коначиште и Ропову бару
Обасјај ми старе поточаре,
И у њима вриједне помељаре.

Обасјај ми мој завичај мио,
Родно село гдје сам се родио.
Љубијечу моју обасјај ми,
Ој, мјесече обећај ми
Децембар, 2016.

ТУ МИ МЛАДОСТ ПОЧЕ

Овдје моја младост поче,
Поред моје Љубиоче.
Крај потока бистре воде,
Што жуборећ к Босни оде.

Повезујућ села и градове,
Хрли вода мору на валове.
На Ђердапу покреће турбине,
Моја машта пуна је милине.
јули, 1980.

ЉУБИЈЕЧО

Дуго Поље село моје равно,
Из тебе сам отишао давно
Љубијечо моја хладна и дубока
Ја те волим ко два своја ока.

Вратићу се у године касне,
Љубијечи на обале красне.
И гледаћу да ме жеља мине,
Љубијечо у твоје дубине.
септембар, 2015.

О аутору

Здравко Лазаревић рођен је
19. 01. 1950. године. Објавио је
три самосталне збир-
ке пјесама ОДЛАСЦИ НЕ
ПОСТОЈЕ (2016.)

ПУТОВАЊА (2019.)
ЉУБИЈЕЧА ПЈЕВА (2024.) И
РОДОСЛОВ

ПЈЕВАЛИЦА - ЛАЗАРЕВИЋ
(2021.) Заступљен је у многим
зборницима поезије: ГОРИ
ЛИЛА, КУД „Васа Пелагић”
Пелагићево, ЗБОРНИК
АЛЕА БРЕЗА, ЗАВЈЕШТАЊЕ
које издаје

Удрушење писаца из
дијаспоре у Швајцарској и дру-
гим...

Предсједник је Удружења
писаца „Здравко Ђекић” у
Њемачкој.

**СТВАРАЊЕ И
СТВАРАЛАШТВО ЗДРАВКА
ЛАЗАРЕВИЋА**

Прва збирка Здравка
Лазаревића Одласци не постоје
је објављена 2016. године, а
послије је све било много лак-
ше и природније. 2019. године

штапао је збирку Путовања, а
тада је почео да истражује по-
родично стабло Лазаревића
па је 2021. године објавио
књигу Родоаслов Пјевалица-
Лазаревић. Захваљујући тој
књизи Лазаревићи имају свој
Сабор Лазаревића. Љубијеча
пјева је Здравкова четврта
књига која је штампана 2024.
године.

Што се тиче поезије све
његове пјесме су пјесме душе. У
свакој је доминатна љубав и то
љубав према завичају, људима
и окружењу. У већини пјесама
је наша мјесто завичајна ма-
ла ријека Љубиоча. То је ма-
ла ријека којој су ствоје пјесме
и приче посветили завичајни
писци ни новинари; Здрав-
ко Гајко Поповић, Милорад
Видовић, Миленко Поповић, а
Здравко Лазаревић јој је посве-
тио цијелу збирку пјесама. Има
она нешто посебно, скриве и
лијепо што привлачи пјеснике.
Здравка Лазаревића с пра-
вом могу назвати пјесником
Љубиоче.

*Одабрао и приредио Марко Раулић
Ђукић*

Књижевник Ђуро ТРКУЛЈА: Моја два животна јубилеја

Нераздвој за понос

(Осамдесет пет година живота и седам деценија бављења писањем)

Прве писане радове објавио сам у ђачком листу “Млади графичар”, у Графичкој школи у Загребу 1955. године. Након успјешне континуиране активности, изабран сам за члана уже редакције и помоћника главног уредника. Фотографски документи о томе налазе се на страни 39. и 40., у мојој књизи “Мој животни пут”, објављеној 2022. године. Од тада се непрекидно бавим писањем новинарских радова, информација, репортажа, документарно-историографских радова у јавним гласилима: “Глас Српске”, “Ослобођење” - Сарајево, “Просвјетни лист” - Сарајево, “Задругар” - Сарајево, “Наша Армија” - Београд, “Радио - Сански Мост”, у којем сам био Предсједник Програмског Савјета, “Радио Републике Српске” (68 пута), “Радио Приједор”, “Телевизија

Републике Српске” - Бања Лука, “Алтернативна телевизија” - Бања Лука, “Елта телевизија” - Бања Лука, “БН телевизија” - Бијељина, новине “Еуро-Блиц” - Бања Лука, “Козарски вјесник” - Приједор, “Подгрмечке новине” - Бања Лука.

Од 2003. године почињем објављивати и књиге поетског и прозног жанра, и до ове 2025. године објавио сам укупно 26 књига. Рецензенти су ми биле следеће личности: Ранко Прерадовић, истакнути књижевник, члан Сената Републике Српске, Др Жељко Будимир, актуелни министар у Влади Републике Српске за високо образовање, Др Васо Предојевић, књижевник, Др Милош Ернаут уредник и аутор у Телевизији Републике Српске емисија духовног карактера, Драго Врућинић, истакнути књижевник, Стев-

ка Козић-Прерадовић, истакнута књижевница, Гојко Вујановић, књижевник, Бране Моцоња, књижевник, Миленко Вучковић, књижевник, најактивнији сарадник у објављивању свих мојих књига, Протојереј Невен Маринковић, Љубомир Иванић, професор Српског језика и књижевности.

Магистар Бранислав Кеџман, Предсједник Српског културног и про-свјетног друштва “Просвјета”, Приједор, чији сам члан, под његовим покровитељством обавио сам већи број промоција мојих књига и учествовао у десет књижевних манифестација у Галерији у Приједору и у основним и средњим школама у Приједору. Душко Срдич-Дуле, најактивнији је мој сарадник техничког карактера, компјутерска обрада, прелом, објава свих мојих књига на његовој интернет адреси.

Учествовао сам на међународним књижевним сусретима “Шушњар”, Оштра Лука, четири пута, “Ђопићеви сусрети” у Хашанима, једанпут, Књижевни сусрети посвећени Десанки Максимовић, у Ваљеву, један пут, посредством представника Основне школе “Десанка Максимовић”, Приједор, и на “Подгрмечким књижевним сусретима” у Лушци Паланци, шест пута.

Био сам рецензент књигама следећих књижевника: Драги Врућинићу, три пута, Др Васи Предојевићу, два пута, Миленку Вучковићу, пет пута, Иви Обрадовићу, два пута, Петру-Личини, два пута.

У родини најљепше

Књижевник Ђуро (Пере) Тркуља, из Лушци Паланке, под Грмечом, обиљежио је ове године два јубилеја, 85 година живота и 70 година писаног стваралаштва.

Културно-умјетничко друштво «Вретенo» из његовог, родног села Копривне, организовало је, на челу са протојерејом Невеном Маринковићем 10. маарта ове године у Дому културе обиљежавање поменутих јубилеја. Водитељ је био поменути свештеник, који је поздравио и упознао учеснике свечаности са програмом свечаности.

Потом је дао ријеч слављенику, Ђури, који је поднио сажету информацију о свом 70-годишњем континуираном бављењу писаним стваралаштвом.

Централни дио свечаности било је промовисање двију најновијих Ђуриних књига, 25-те «Како сам постао вјерник» и 26-те, «Мајка», о којима су говорили рецензенти, Невен Маринковић и Миленко Вучковић.

Након тога о укупном стваралаштву аутора говорили су следећи рецензенти и промотори претходно објављених књига: протојереј Невен Маринковић, Миленко Вучковић и Мр Бранислав Кецман.

Све моје књиге објавио сам захваљујући донаторима: Основна школа “Десанка Максимовић” Приједор, Магистар Драган Ђатић, актуелни Предсједник Синдиката образовања, науке и културе Републике Српске, трипута, Младен Вучковић, Југослави Перо Тркуља, Смиља, Маја и Ђурђа Тркуља, Драгица Тркуља, Небојша-Нешо Тркуља, Мира Муњиза-Драгутиновић, Сека Муњиза-Ђурић, Мара и Марко Аврамовић, Васо Праштало, Драгица Новаковић, Боро Војводић, Душан Вуксан и Жељко Кукољ и породици Муњиза, Тадић, Лемајић, Врућинић, Кнежевић, Букарица.

Захваљујући поменути донаторима, свесвоје књиге дијелио сам бесплатно својим вјерним читаоцима, породици, сарадницима и пријатељима. Посебно истичем са поносом дасам моју књигу “Христољубље”, збирку пјесама вјерског карактера, поклатио сав тираж Манастиру “Клисина” код Оштре Луке, да их продају, а сав новац од продаје иде у прилог обнове овог светог храма. Учинио сам то уз благослов старјешине Манастира Господина Василија.

Поклањао сам такође редовно своје књиге Универзитетској библиотеци, Бања Лука, Градској библиотеци Приједор, Завичајној библиотеци Лушци Паланка, темногим школским библиотекама.

До сада сам примио засвој рад 42 друштвена признања: награде, дипломе, повеље, захвалнице, као и пет књежевних награда од владике Бихаћко-Петровачког Хризостома, садашњег Митрополита Дабробосанског, Хризостома, за најуспешнији рад посвећен Светом Сави и породици Немањића, награда Педагошког завода Републике Српске за “Пјесму- честитка рођендана Републици Српској”, која је рецитована на Републичкој свечаној академији 2007. године, прва награда публике за

пјесму “Ђурђевдан”, музички компонованој и звезденојна 20-том Међународном Ђурђевданском фестивалу дјечије пјесме у Бања Луци, награда књијаре “Култура” Бања Лука за пјесму “Свети Сава”, награда интернет портала Мондо Бања Лука за причу из комшилука “Ситнице које живот значе”. Највећа награда су ми вјерни читаоци, знани и незнани, који ми се јављају са похвалама. Посебно истичем 275 позитивних коментарана Јутјуб каналу за учешће у ТВ репортажи Роберта Дацешина “Грмеч-Корчанца”. Свима поменути, а и не поменути, срдечно сезахваљујем за подршку, а Господу Богу за зрнце дара које ми је поклатио.

КРАЉ ВУКАШИН И ВОЈВОДА МОМЧИЛО

Ова два епска лика вијековима привлаче пажњу знатижељних слушалаца и читалаца. Мање познат аутор ове пјесме је Стојан Хајдук.

Он је у пјесми Женидба краља Вукашина приказао ова два лика у једном страшном сукобу око жене, а жена је још од Хомеровог доба била разлог ратова и страдања. Централна тема је невјерство жене и њени неразумни поступци послје чега настају сукоби, двобоји, ратови, разарања. Ово се догађа у свим временима и у свим друштвеним групама и сталежима, али највећу пажњу привлаче баш они познати јунаци, војводе, краљеви и цареви. О њима се лакше плете прича до нивоа легенди и развија драмски сукоб, заплет, невјероватни расплети и обично трагичан крај.

Тако је и у познатој народној пјесми о краљу Вукашину и војводи Момчилу. Историјски нема поузданих података да су се они сукобљавали, живјели у исто вријеме и на истом мјесту, нити да је Момчилова сестра родила Марка Краљевића.

У годинама страшног робовања и тамновања требало је народу понудити пјесме невјероватног и узбудљивог садржаја. То је требало везати за познате ликове ради лакшег памћења и јачег узбуђења и доживљаја.

Често се пјесмом разгонила туга и будила нада у долазак сретнијих времена. За пропаст појединих царстава морао је неко бити крив. У трагању

за изгубљеним бојевима, односно за узроцима пораза, кривица је често падала на недужне и невине ликове. Таквих примјера има много и у пјесми и у историји.

Краљ Вукашин је познати лик и у пјесми и у историји. Историјски се зна да је страдао у Маричкој бици 1371. године, релативно млад и у бици која је изгубљена због небудности.

Како је битка припремана, планирана и обавјештајно праћена нема баш много усаглашених података, али је остао у народу израз прошао/прошли или страдали као на Марици. Символ пораза који није морао бити такав, могао се избјећи. И још један занимљив податак. Народни пјевачи из истог периода и из истог народа оца Вукашина и сина Марка приказали су као два супротна и супростављена лика. Један (Вукашин као негативац), а Марко као јунак, праведник.

Краљ Вукашин као епски лик више је познат и то из двије пјесме: Урош и Мрњавчевићи (аутор: старац Рашко) и Женидба краља Вукашина (аутор: Стојан Хајдук)

У обје пјесме је приказан/опјеван као негативан лик. У првој пјесми је покушао на превару или дипломатијом и родбинском везом са дјелиоцем и тумачем правде да помогне се царског трона. Кад му то не полази за руком, онда диже руку на сина Марка. Од страшнoг гријеха спасава га божије провиђење преко анђела чувара правде и закона.

Краљ Вукашин се ту не зауставља већ наставља са клетвом која се, нажалост, обистинила. Онда је остала прича или поука да је клетва нешто ружно и неоправдано без обзира на повод и разлог због којег се то чини. Ова пјесма оставила је краља Вукашина у веома лошем памћењу и ни са чим се то не може поправити.

У другој пјесми која говори (пјева) о женидби краља Вукашина још је црњи лик овог српског великаша. Он на подмукао начин и служећи се свим нечасним поступцима проси већ удату жену војводе Момчила по имену Видосаву, Љубу Момчилову.

Лаковјерна Видосава пристаје на преудају и онда чини гријех један за другим све већи од већег. Пали крила коњу Јабучилу, катранише сабљу са очима, пресијеца платно којим се Момчило пење уз зидине града и веже сестру Момчилову Јевросиму косом за дирек.

На крају и она (Видосава) страда и бива растргнута везана коњ'ма за репове.

Обистинило се оно народно: „Јер зло добра донијети неће.“

Вукашин, по пјесми, узима Јевросиму, сестру Момчилову себи за жену. Она му рађа Марка и Андрију. Андрија се негдје изгубио, а Марко историјски страдао као турски вазал, а по пјесми цио живот чинио јунаштва и дијелио правду.

Вукашин се још једном помиње у пјесми „Марко Краљевић познаје очеву сабљу“

аутора Тешана Подруговића. У тој пјесми он бива рањен и убијен из похлепе бега Мустаф бега (аге), али Вукашиново благо није стигао да потроши, од сабље и због сабље је остао без главе. У три тако велике и познате пјесме краљ Вукашин се није прославио. Некога пјесма неће никако, а некога баш оцрни, наружи и остави таквог за сва времена. Читаоци и слушаоци обично немају воље ни времена да процјењују о ономе што је у пјесми казано.

Озбиљнија анализа исправила би дио података из историјске и епске грађе, али кога гусле посијеку томе рана не зараста.

Историјски и епски приказ војводе Момчила још је загонетнији. Ту се преплићу мотиви и догађаји из стварног живота, из легенди и снова и из епске пјесме о издаји и трагичном крају јунака над јунацима. Храбар, јак, висок, спреман да ратује са многим царевима и краљевима, сналажљив у преговорима, тражен као подршка у критичним ратовима морао је негдје да омане (погријеши) и тако страда и у историји и у пјесми од хришћанских про-

тивника не успијевајући да уђе у затворен и зидом опасан град. Животни, историјски и епски записи о војводи Момчилу тако се испреплићу па је тешко разазнати шта је дио стварности, шта је он од тога видио у сну и шта се све запамтило и записало о овом великом јунаку.

Оно што је важно и што треба да се зна свједоче записи чак његових противника. Војвода Момчило је снажан, неустрашив, добар јунак и војсковођа и висок као минаре. О његовој висини се налазе подаци и у пјесми:

„Што Момчилу таман сабља била,
Вукачину по земљи се вуче!“
(Вукашину с аршин земљом вуче)

Народна пјесма, њени записивачи и пјевачи нису се баш много трудили да вјерно доносе важне историјске догађаје и истине о њима. Можда нису ни могли доћи до података због услова у којима је настајала наша епска пјесма. Није било комуникација и могућности да се дође до података. Зато смо ми данас, и сви ранији читаоци, ускраћени за све оно што

је могло још да се запише о војводи Момчилу, о Јабучилу са крилима и сабљи са очима.

„Пјесма га је одржала, а историја тек у назнакама забиљежила, а он је војевао с царевима, и српским и византијским!“

Момчилов Јабучило је у класи коња из грчке митологије. Можда сада негдје напоредо језде Јабучило и Пегаз у небеским висинама, али у пјесми ће сигурно остати запамћени и о њима ће се плести неке нове легенде. Многи савремени писци помињу их и чувају од заборава.

Ево једног примјера:
„Ни Зеленко ни његова вриска,
Ни спаљена крила Јабучила,
Ждрали, доро, Шарац пијаница,
Ни остали аловити ати, ...“
(Не могу нам повратити земљу – Косово)
Нова зора, Жељко Баћевић

Момчило је био изузетно развијен и високог раста „да је личио на минаре“ (из пјесме о Омер-паши Латасу)

Миленко ВУЧКОВИЋ

Поезија из рукописа

**УМЈЕРЕНОСТ ЈЕ ВРЛИНА
ДРУГИХ**

Умјереност је врлина, мени
далеких и непознатих људи,
њихов сам контраст неумјерени
одметнут у сопственој заблуди

смртни ме у стопу прати гријех
дивим се свима што чине боље,
а мени слиједи завидан цех
поручује љубазно особље

умјереност је врлина других,
оних што због сигурне дистанце,
стиховима без исправа путних
никада неће прећи границе

а ја, упоран у устајању
послије падова ми поразних,
у времену посвећен трајању
у простору тек бивам пролазник

пјесмом са прве линије фронта
неумјерен у храни и пићу
плаћам неиспоручена конта
уз пријетњу да главом платићу

водећи борбе са собом самим
док сам ђаво мном лудо се бави,
гајим наду да ћу да се спасим
неумјереношћу у љубави.

ЧОВЈЕК ПЈЕВА ПРИЈЕ РАТА

У мојим годинама
мој је отац
отишао у рат,
у мојим годинама
тешко је напријед
још је теже назад,
а најтеже је у рат.
У мојим годинама
здравље је добро,
знање је крхко,
искуство недовршено,
а присуство породици
пријеко потребно.
Ово мало што живим,
ово мало што осјећам,
ово мало што мислим,
ово мало што имам,
то није због прошлог
или за неки будући рат.
То је све
захваљујући
љубави
и за љубав.
То је све
за мене довољно,
за мене велико.

**КАДА СУ ДИЈЕЉЕНЕ КАРТЕ
НА НЕБУ...**

Када су дијељене карте на небу
за моје зачеће и моје рођење
родитељи прославили су подјелу
а ја се спремах за ново дијељење

из шпила радости, туге и порока
из свежња који се чинио све већим
лудо ме бацала срећа једоока
да и ја на крају некога усрећим

до мене је било само да се надам
што не желим себи да не радим дру-
гом
зато сам играо са најбољом дамом
зато сам понекад и махао круном

зато су ме многи и срели у блату;
да, било је карташких злоупотреба,
без ризика играња на задњу карту
ко зна да ли бих био миљеник неба

данас сам у улози оног ко слави
али страхујем за срећу свога сина
да л је и његово да хода на глави
да ли добро дијели онај с висина.

**ПО ДВИЈЕ ЉУБАВИ МЕНЕ СУ
ЗНАЛИ...**

По двије љубави мене су знали
имена им Слобода и Побуна,
наша дјеца били су Идеали
а дјеце увијек кућа препуна

одједном рекоше: «полигамија
не може проћи у овој средини»,
придиковала госпођа Робија
нападале нас комшије и ини

дуго и чврсто ми смо се држали
ратујући за своје Идеале,
но Идеали су у миру пали
па су им и мајке тада падале

да се уздижу потом су почели
из доба рата профитери ратни,
све дјечије сузе су распродали
све ране ставили на списак платни

домаћи издајник, страни плаћеник
са једне - родољуб са друге стране,
у сваком времену сличан цјеновник
да улоге буду испретуране

вагони младости стога се пуне
чувајући, док свијетом походе,
у бјеганији одважност Побуне
у туђини своје парче Слободе

од Побуне тек је остала поза
жестока једино на инстаграму,
виртуелна док дрма је вироза
без камера не подиже галаму

Слобода, мртво слово на папиру,
у прашини устава закопана,
спокојна лежи у сопственом миру
жива у сјећању из прошлих дана

мене ког још увијек зову Народ
оставили су очајнога стања
да трпим или да мијењам исход
на сигурном путу изумирања

за све што живи и што ће живјети
само смрт је сигурна уосталом,
али ја не планирам умријети
без загрљаја с једним Идеалом

тај Идеал јесте Идеал Добра,
опстао јер се знао инатити,
иза свега, када престане борба,
можда ће ме баш по њему памтити.

ВОЈД ОД РИЈЕЧИ

Безброј оловака
сепет упаљача
допремиће странка
до мојих гласача

уз јаке максиме
из тих реквизита
и моје ће име
маса да прочита

на друштвеној скали
спреман за висине
да ме вину мали -
поручићу с бине

на хљеб да мажете
ово што вам срочим
све док из паштете
успут не искочим

о дјелима дречи
мој глас дуж улица
вожд сам од ријечи
и од узречица

свима нудим исто
градове и куле
вјерујући чврсто
у своје флоскуле

послије гласања
са правом ћу пуним
дата обећања
себи да испуним

неким новим геслом
како ми већ дође
потом међу масом
играћу се вође.

Милан РАКУЉ:

КОЗАРА НЕПРЕСУШНА ИНСПИРАЦИЈА И ПИСЦИ КОЗАРЕ

(Бесједа уз вјечну ватру крај Споменика палим борцима и страдамом народу на Мраковици, у оквиру 52. Књижевних сусрета на Козари, изговорена 20. септембра 2024. године)

Младен Ољача, који је последије усташко-фашистичке офанзиве у јулу 1942. године на 3.500 партизана и око 80.000 српских избјеглица, стајао на Палежу у строју десеткованог Другог крајишког одреда и с партизанима и преживјелим народом слушао Скендера Куленовића који је читао претходне ноћи написану поему „Стојанка мајка Кнежопољка“, често је волио да прича како је тада један борац команданту Одрета Јосипу Мажару узвикнуо: „Друже Шоша, сунце ти жежено, комадуј и води!“ Тешко је наћи увјерљивији примјер моћи пјесничке ријечи. Стихови које је уз шкиљаво свјетло под ведрим ноћним небом изгрцао и записуо борац – пјесник, позивајући на „свету освету“, били су већа мотивација и од брижљиво припреманих говора политичких комесара. А Козара, „сеја Козара“, страдалничка, пркосна и херојска, као што видимо из Скендерове поеме, од првог дана од завршетка епопеје библијских размјера, до данас, неисцрпна је инспирација многим писцима и народним ствараоцима.

Већ сам споменуо једног пјесника и једног прозног писца за које се колоквијално каже

да су писци Козаре, па прво о њима неколико ријечи.

Написао је Скендер Куленовић одличну поему „Шева“, написао је „Оцвале примуле“ и многе друге сонете који су обогатили српску књижевност, затим драму „Дјелидба“ и роман „Понорница“, замишљен као први у трилогији коју није успио да оствари – да овдје споменем само нека значајнија његова дјела – али је за живота посебно био поштован по поеми Стојанка мајка Кнежопољка“ и народ га је по овом „пјесничком крику“, осјећајући га и као својим дјелом и исказом, назвао писцем Козаре. Зато и велико књижевно признање за вриједну пјесничку књигу или за животно дјело, које се додјељује на Књижевним сусретима на Козари, носи његово име.

Козарчанин Младен Ољача написао је и објавио, уз остало, збирку приповиједака „Шапат борова“ и романе: „Козара“, „Црне секире“, „Развалина“, „Нађа“ и друге. Сва његова проза посвећена је углавном овој планини – легенди или је њоме инспирисана, али по мом скромном суду, највише умјетничке вриједности досегао је једним од првих, можда

и првим модерним романом у српској (југословенској) књижевности, објављеним у ери разбукталог соцреализма коме је био сасвим супротан, насловљеним помало провokatвно „Молитва за моју браћу“, преведеним нас двадесетак свјетских језика. До да ли се томе кратка прича „Син“, која би могла да се нађе у свакој свјетској антологији не

Зборованье

Петру Кочићу

Уз планину тече ријека људи
У Стричиће Петрово Змијање,
Баш недјеље у августу задње
У част њему праве зборованье.

И ја сам се ватио планине
Гдје наш Лујо напас Јаблана,
Тепео му: руцај, Јабо, бате,
Оне ноћи уочи мегдана.

Шачица се само тебе сјети
Остали се под шатре свалили,
Масте брке јаћењим печењем
И не зна се кол'ко су попили.

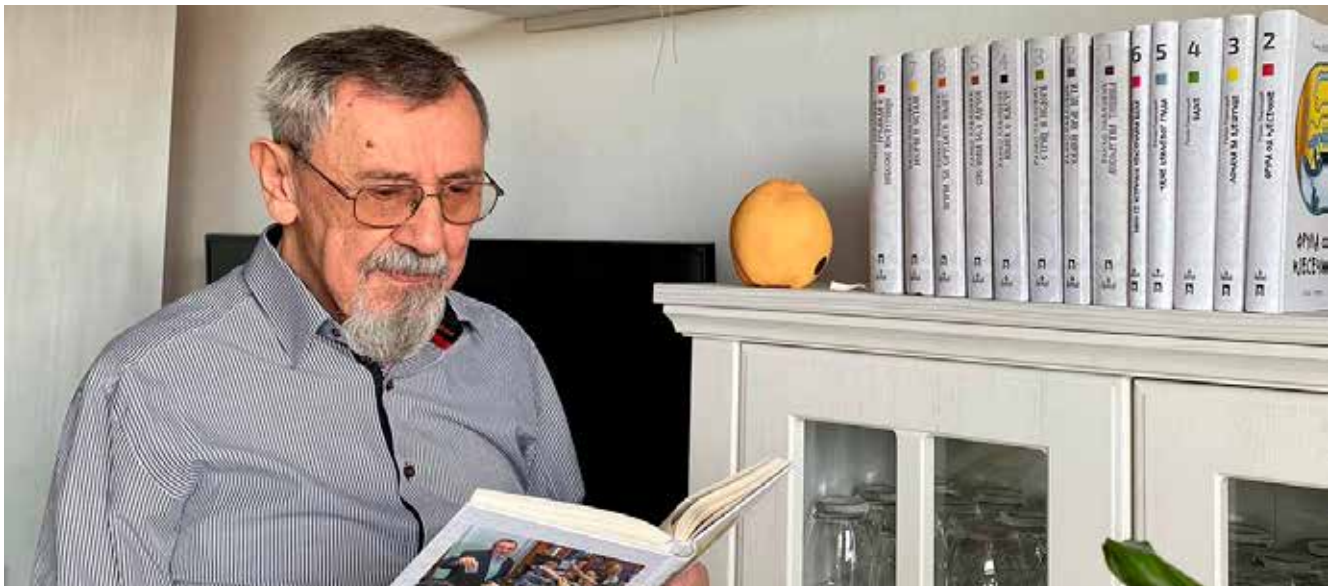
Гологузе на шипци се врте
Испред шатре букача погледи,
Мегданције неке голобраде
Ишчекују шта ли даље слиједи.

Нема Лује заточен у књизи
Нит Мргуде, Симеуна ђака,
Мрачајски је прото заборављен
И да Јаблан збоде царског бака.

Суданију скоро не поменух,
Кроз мећаву, нит идеш ли роде,
Твоје жртве, твојег тамновања
За нас, Петре, и наше слободе.

Јазавци нам изједоше муку
Не суде их ови нови суци,
Збогом, Петре, теби и Змијању
Низ планину одох Бањој Луци.

Миломир Жика МАТИЋ

само антиратне приче да је више књижевне правде и мање језичких препрека, по мени то је највредније што је овај писац иза себе оставио.

Неправедно запостављен, помало и заборављен, памћен

HAŠANI BRANKA ĆORIĆA

Tu je naš izvor
Naše nadanje
Naše nadahnuće.

Naša riječ je tu uzletjela
U književne širine
U ljudske visine
Zasijala punim sjajem kao:
Suza radosnica
Majčina uspavanka
Majčina tužbalica
Pjesma zaljubljenih
Pjesma junaka
Junačka pjesma
Hajdučka pjesma
Pjesma ratnika
Partizanska pjesma
Pjesma herojevoj Majci
Dječija pjesma
Pjesma predaka
Naša pjesma
I ljubav
Krajiška ljubav do Krajine,
I Grmeč– gore
Podgrmeča

Hašani su naš izvor
Naše nadanje
Naše nadahnuće
Zahvaljujući Branku,
Njegovom daru
Darovanom pokoljenjima
Onim, ovim, budućim!

Vaso PREDOJEVIĆ

углавном по одличној књизи „Са Ивом Андрићем“, Љубо Јандрић је романом „Јасеновац“ подигао моћан споменик стотинама хиљада невино уморених у систему усташких логора Јасеновац, мучилишту и страдалишту које се сврстава у највећа те врсте у историји људске цивилизације. Поглед из перспективе зликовца, надзорника логора, даје посебан печат овом роману који само због књижевне неправде није добио НИН-ову награду у години у којој је објављен, него је то признање припало дјелу које је убрзо заборављено.

Вјечити дјечак српске поезије Драган Колунџија, који у једном стиху каже: „Из матере сам на брег испао“ (што ја читам: на козарски бријег), од „Затвореника у ружи“ и „Поглеђева“, па до посљедње написане pjesме, пјева Козару и о Козари, која је за њега не само неисцрпно pjesничко надahнуће, него и животодајна снага, ваздух који удишде, хљеб који једе. Ожиљке из свог страдања у збјегу током козарске офанзиве, често и несвјесно, уткивао је и у стихове радости, као што је с усхићењем пјевао о козарским пејзажима.

И за Ненада Грујичића с пуним правом се може рећи да је

писац Козаре и да Козару носи у себи, о чему свједочи и недавно објављена поема „Козаро, сејо и прамајко“. Сам каже да воли „да у Приједору казује поезију која је негдје у другим просторима сам тај Приједор обиљежила и прославила“. Много је његових дјела по којима се напросто „распростире“ завичај, а по мени у том погледу посебно предњаче поема „Покривање куће“ и pjesме из збирке „Дарови“.

Када су прије десетак година покренути „Поткозарски књижевни сусрети“, чији је иницијатор неуморни козарски хроничар Здравко Згоњанин Баћо, а организатор Народна библиотека у Новом Граду, која се налази на Тргу Младена Ољаче, први су одржани у Љешљанима, покрај изузетно вриједне али још неискорићене љековите воде. Тада сам у колумни у београдским „Новостима“ написао да би се с тог мјеста, да им куће нису урушене и да још у њима живе, могли дозвати и одазвати Ољача, Јандрић, Колунџија и Рисојевић. Овај посљедњи наведен, Ранко Рисојевић, не само мјестом рођења него и књижевним стваралаштвом, нарочито романом „Сабласни шињел“ и збирком pjesама

„Први свијет“, припада кругу козарских писаца.

Уз Рисојевића свакако треба споменути и Ранка Прерадовића, пјесника, неуморног организатора књижевних манифестација, једног од утемељивача Књижевних сусрета на Козари. Њих двојица цијелог живота и кроз књижевно стваралаштво трагају за ликовима очева које нису имали прилику да упамте. Прерадовић од прве пјесничке збирке „Свитања“, а посебно у пјесничким књигама „Гроб оца мога“ и „Мајка сама“, исписује стихове о слободарским снови-ма и снивачима, страдањима, херојству и памћењу. У те пјесме чврсто су уплетени и козарски мотиви. Када се, било гдје на овим нашим просторима, говори о књижевној Бањалуци, обично се спомињу три Ранка, па ми дозволите да уз Рисојевића и Прерадовћа додам и Павловића, тојест себе, јер сам и ја, нарочито поемом „Дамари јасеновачки“, збирком приповиједака „Бљесак у кошмару“, пјесничком збирком „Кости и сјене“ и романом „Небеске костурнице“, на неки начин писац Козаре.

Василије Каран, такође један од неоправдано заобилажених писаца, готово своје цјелокупно прозно стваралаштво посветио је Козари. Романи „Паклена варош“ и „Плава свјетлост“ увјерљива су свједочанства о окупираним градовима Дубица и Приједор у Другом свјетском рату, о животу под будним непријатељским оком, илегалном раду, партизанским борбама, сновима о слободи... Склон сам оцјени да је у умјетничком погледу најуспјелији његов аутобиографски роман „Како сам добио писмо од Хитлера“, у коме пише о дјечаку изгубљеном

у збјегу који лута Козаром пуном непријатељских војника, избегавајући смрт која вреба из сваког грма.

Могло би се још много писати и говорити о белетристичким дјелима која свједоче о Козари, на примјер, о Рајку Лукачу, Марку Ручнову, Сими Брадару, Мили Мутићу, Рајку Срдићу и још многим овдје неспоменутиим ауторима што су пјесмом и причом свједочили о „Козари, том великом чуду“, како гласи наслов једне књиге, ако сам добро запамтио, али нека и ово досад речено буде мали споменик писцима који више нису међу нама и подстрек живима да и даље ријечју сликају Козару.

Не треба сметнути с ума ни то да је народни херој Раде Башић предводио цијели један не баш мали „одред“ партизанских бораца, наоружаних пером, који су оставили мемоарски, документарни, па и белетризован траг о козарској епопеји. У оваквим приликама једноставно се мора споменути и име Драгоја Лукића, „оца највећег подземног града српске дјеце“ страдале у систему усташких логора Јасеновац и на другим стратиштима. У књизи „Рат и дјеца Козаре“, која је резултат вишедеценијског истраживања, уз надахнуто писане текстове, забиљежена су имена и презимена, датуми и мјеста рођења, датуми и мјеста страдања (гдје год је то било могуће установити) више од 20 хиљада дјеце. Неку дјецу, захваљујући прије свега Дијани Будисављевић, из усташких логора спасили су хрватски људи доброг срца, а кроз дугогодишњу акцију „Арена тражи ваше најмилије“, загребачки новинар и књижевник Марино Зурл Козари је вра-

Друштво око котла

Мјесец пун са неба
Пружа зраке своје.
Мачак крај шпорета
Преде музе своје.

У селу је вече
Јављају се цврчци
Све пјесме у хору
Иза котла нашег
Сад ракија тече.

Све шљиве су плаве
На вријеме побране
Ракију печемо
Док зора не сване.

Око котла сједи
Оно друштво старо
Њихова бесједа
Баш ништа не вриједи.

Бесједа је иста
„Ништа није добро“
Ал је једно битно
Ракија је чиста.

Од наше ракије
Глава и не боли
Мјесец ће са неба
Прозор да отвори.

Природа је наша
Мјесец дио нас
Када мјесец сија
И кад сунце грије
То је за нас спас

Рајко КАСАГОЋ

тио 176 оних који до тада нису знали своје поријекло и право име и презиме. О томе је оставио обиман писани траг.

Умјесто било каквог другог закључка, само констатација да Козара и даље инспирише многе да о ономе што је ову планину уздигло до легенде свједоче писаном ријечју. Радује то што је међу њима и доста младих, који на мало другачији начин од устаљеног обрасца исписују пјесме, прозне редове и фелтонско-документарна свједчења о ономе што се догађало 1942, године и одјецима који заплуску и много деценија касније рођене генерације.

Ранко ПАВЛОВИЋ

Исписи

Дуги рукави

Кад год су почињали са радом, наши стари би најприје засукали рукаве, а неки и плънули у шаке... Ваљда зато је у народу и настала крилатица “засукати рукаве”, као знак спремности и одлучности да се започне неки посао. За разлику од наших простора, у неким западним земљама обичај је да се у таквим ситуацијама каже “скинути кравату”...

У зимским данима, напољу, кад год је било хладно, навлачили би рукаве својих “свитера” или дебелих капута на шаке да их загрију. То је био једини начин да се бар мало заштите од хладноће. Тек понеко је “навлачио” плетене вунене рукавице...

Кад се људи озноје током љетне жеге и тешког рада, влажно лице и чело обично су брисали дугим рукавом својих кошуља. Као што тенисери користе знојнице, које након меча поклоне неке од највјернијих навијача. И кад се, уморни од рада, расхладеи умију водом са извора, само би се овлаш обрисали рукавом. У таквим ситуацијама наше мајке и баке би се најчешће обрисале кецељом... (Можда је због тога и настала шала, по којој учитељица пита малог Перицу шта је то убрус. Пошто он никад није чуо за убрус, да би му бар мало приближила проблем, питала га је чиме се његова мама брише кад се умије, а Перица је одговорио, кецељом. Онда га је учитељица питала чиме се његов тата брише кад се умије. Перица је рекао, рукавом. Пошто никако нису могли да се

“разумију”, питала га је чиме се он брише кад се умије, а Перица је одговорио да трчи око куће док се не осуши...).

Неко је рукав користио и да обрише руке или уста након јела, јер није имао платнене марамице, а о салвети, папирној марамици, убрусу или влажној марамици да се и не говори...

Кад у рану јесен, у воћњаку уберу већ узрелу јабуку или крушку, онако здраву, «непрскану», било је довољно само да је «отару» о рукав и у сласт поједу... Није било потребе да се као данас перу, а поготово да се натапају у воду помијешану са содом бикарбоном, да би се испрали сви они пестициди и отрови којима су неколико пута прскане.

Због свега тога, није ни чудо што су наши стари највише вољели да носе кошуље, “свите-

ре” и капуте дугих рукава. Ако је неко имао прслук, онда га је носио испод капута или само у кући, обученог преко кошуље дугих рукава. Годинама суносили исте кошуље или “свитере” дугих рукава, на којима је било по неколико крпа и закрпа.

Кошуље и “свитери” са дугим рукавима, које су некад носили наши стари, били су и остали дио наших успомена и оно што још увијек љубоморно чувамо, свакодневно нас подсећајући на незаборавне дане радости и среће током нашег одрастања на селу.

Садашњим генерацијама, нажалост, прва и једина асоцијација на помен дугих рукава је та, да можда неко увијек има неког скривеног “кеца у рукаву”...

Стеван Р. СТЕВИЋ

ДРАГАН

Драгост извире из очију жива
отац Драган свиђа се свима
сви га воле и са њим крећу
јер он доноси свима срећу.

Радост је кад он иде и дође
он је дио нашег вође
он је предводник свију нас
са њим иде и наш спас.

Анегдотама прича о свом животу
отац Драган има неопisivу љепоту
док ствара нове своје приче
сви се са њим вјечно диче.

Говори, а сви га слушају смјело
иза њега остаје његово дјело
остаје урезано у наша срца
које вјечно за Свевишњег куца.

Апсолутну науку има своју
он стоји у Христовом строју
за Православље себе даје
док проповиједа очи му сјаје.

Науку брани ријечима живота
он је наше неописива дивота
отац Драган је нама све
сви га поштују и воле.

РАНКО

Ријеч Ранка Павловића је жива
он у својим сновима снива
сањајући, ствара ријечи живота
и ни за шта га није срамота.

Аплаудира му се са висина
све својим оком снима
вијенац од књига плете
науком од своје сете.

Науком што остаје иза њега
он на сваког потајно гледа
живи и даље нечујно ствара
и новом свјетлу се нада.

Крозмнеге патње је прошао
свагдје је са поносом дошао
чекајући свој ред живи
никог ни за што не криви.

Опстанак свега је његов сан
да нам свањива љепши дан
он живи без престанка
опстају дјела Павловића Ранка.

Таленат

Свако има свој таленат неки
мучи се и ужива у некој дреки
сам ствара свој пут живота
да га сутра не буде срамота.

Пати се и поново нешто ствара
имајући у себи новог жара
стварајући за покољење нешто
правећи за друге тако вјешто

Продужује се неки таленат тај
остварујући неки нови сјај
сјај што вјечно траје
да другима очи сјаје.

Таленат драги Бог даје
да у нама таленат траје
да видике своје ширимо
и љепоти Божијој вјечно дивимо.

Неко је господар, а неко слуга
у таленту имамо Бога, друга
продужујући игру Оног горе
крз таленат сви Бога да воле.

Слово

Слово живи у нади
да неку ријеч гради
да нешто живо каже
слово никад не лаже.

Логике за писана слова
свако је дио својих снова
знак неки и створи се слово
да ријечима каже ово.

Остаје живо слово наше
слова сви се плаше
изговор акцентира ријечи неке
промјене постају далеке.

Вјечни знак слово стоји
свако се слова свога боји
слово крије неки знак
што не види свак.

Одсај у неком знаку
словима каже истину сваку
знак се претвара у дјело
овог свијета видјело.

Ријеч

Рече неко ријеч неку
сви вриснуше у дреку
па ушутеше од срама
нешто се сад слама.

Истина се јави сама
али се ријечима слама
од рођења па до смрти
све се у ријечима врти.

Једну ријеч и додај још
све стави у мисаони кош
расуђивајући ријечи своје
јер истина је се сви боје.

Епоху завршисмо неку своју
са ријечима смо у боју
па кроз ријечи се каже
са ријечима се не лаже.

Чекај да се опет јави
Ријеч се поштује и слави
ријеч бјеше прва и жива
свако кроз ријеч своју бива.

Прича

Прича се прича разна
свако од неког нешто сазна
па се преносе те приче
које наистину личе.

Ријечима се каже
Понешто дода или слаже
приче се причају нове
остављајући испричане снова.

Истину причају, она звони
у причи су наши снови
да препричавамо усхићења
причајући жива сновиђења.

Читаву истину овдје оживе
причи испричаној сви се диве
јер прича краја нема
због пуно испричаних дилема.

Епохом обиљежавамо приче
једна на другу све личе
Само се приповједач мијења
крз кога причају хтјења.

и каже истинска ствар.

Цијелог опуса овог живота
реченица је дио дивота
реченица је стварно биће
које прича наше откриће.

Апетита да жива ријеч траје
да нам очи сјаје
реченица је вјечна и жива
она је дио нашег ткива.

Пјесма

Појави се у нама нешто
и то се каже врло вјешто
у складу са стилном
да се разлијеже милином.

Јасноћом да свако чује
лијеком да не болује
сјетом да се сјећа
на нека давна прољећа.

Емоција се нека јавља
долази и до славља
срце до весела
а душа усновићења.

Свакоможе живо биће
да слуша ново откриће
пјесма што сад каже
да се патње ублаже.

Меморија се наша јавља
покушавајући да оживи славља
да се оживи пјесма нека
а мисао постаје далека.

Аплауза кад дође крај
осјећајући неки сјај
осјећајући узвишени циљ
пјесма живи заозбиљ.

Перо ЛИЧИНА

Установљена књижевна награда „Зорица Турјачанин“

Павловић први лауреат

Новоустановљена књижевна награда „Зорица Турјачанин“, коју додјељује недавно основани Институт за дјечју књижевност у Босни и Херцеговини за необјављену збиру есеја о књижевности за најмлађе припала је писцу из Бањалуке Ранку Павловићу за збирку „Дјетету, из душе дјетета“.

У саопштењу жирија, који су чинили универзитетски професори Вилдана Печенковић, Мирзана Пашић Кодрић и Милутин Ђуричковић, између осталог, стоји:

„Павловић, и сам вишеструко награђиван писац за дјецу, сакупио је у овој збирци есеје, приказе и критике о савременој књижевности које нуде јединствен увид у промјене које се дешавају у књижевности за дјецу од краја XX до почетка XXI стољећа. Књига је подијељена у четири

цјелине: Увод у цјеложивотно дјело у којем су три есеја (о бајкама Гроздане Олујић, поезији Ђуре Стипановића и стваралаштву Ђуре Маричића); Од књиге до књиге (са преко двадесет кратких записа о књигама и писцима за дјецу), Иза плишане завјесе (о драмским текстовима за дјецу Валентине Милачић, Саше Терзића, Жељка Милошевића и Бранкице Радоњић) и Критички погледи (о досадашњој критичкој продукцији Цвијетина Ристановића, Светозара Личине и Љубомира Милутиновића).

Оваквом структуром Павловић је обухватио цјелокупно стваралаштво за дјецу не само у оквиру босанскохерцеговачке, него и шире, регионалне продукције, те понудио један нов поглед на стваралаштво за дјецу и младе.

Свеобухватан Павловићев методолошки приступ писцима и дјелима књижевности за дјецу и разумљив критички обзор, те структура дјела разлог су што је наведено дјело препознато у академској заједници и од стране стручног жирија оцијењено као најбоље у избору пријава пристиглих на објављени конкурс.“

О томе сам Павловић каже:

– Посебно ми је драго што се у критичком разматрању дјела 36 аутора, било о појединим књигама или поетици сагледаваној кроз више остварења, налазе и моји пријатељи, међу којима су и: Ранко Рисојевић, Предраг Бјелошевић, Ристо Василевски, Стевка Козић Прерадовић, Јелена Глишић, Вид Вицко Вукелић, Радмила Зорић, Милена Дрпа, Синиша Тешановић, Милан Р. Марковић, Јово Чулић, Јовица Ђурђић, Радомир Мићуновић, Сава Гуслов Марчета, Ружица Кљајић, Љиљана Крстић, Милица Опачић, Срећко Симић, Светозар Савковић, Недељко Зеленовић, Слава Станојевић, Горан Вуковић и Милан Мрдаљ. Сви они су већ заузели чврсто мјесто у књижевном стваралаштву за дјецу или су неки од њих на путу да га учврсте.

Павловић додаје да га нарочито радује што је добитник награде која носи име страствене књижевне критичарке која је писала о готово свим његовим књигама, а није пропустила прилику да се критички осврне на сваку која је намијењена најмлађим читаоцима.

Сл.С.

Војинун Тривуновићу „Ненадићев рунолист“

Шеф представништва Републике Српске у Србији, Млађен Цицковић, уручио је у новосадском Дигиталном омладинском центру бањалучком књижевнику Војину Тривуновићу књижевну награду „Ненадићев рунолист“ за његову збирку пјесама „Хватати змију тушом руком“. Иначе, Тривуновић је у последње вријеме један од најнаграђиванијих књижевника овог нашег подручја, а више је од четрдесет година присутан у нашој књижевности. Жири у саставу Недељко Жугић, књижевник са Пала, Видосав Вице Ђурђевић, књижевник из Бање Луке и Милош Иветић предсједник СКОР, чланови, једногласно се одлучио за ову награду и нааграђену књигу.

-Данас је најчешћа и најважнија тема стање свијета, стање свијета у материјалном и духовном, могло би се рећи и моралном којег је понајмање. Ова књига има наслов „Хватати змију туђим рукама“ и ја мислим да је довољно сваком читаоцу да разабере овај наслов. Он је смишљен, можда и у облику народне пословице, али данас је најчешће у свијету да се змија хвата туђим рукама јер ми смо свједоци шта се све дешава у свијету када су ратови и односи међу људима у питању – рекао је Тривуновић примајући ову милошту коју му додaruје Савез крајишких организација и удружења у Новом Саду, темечник ове награде чији је идејни стваралац Ранка Срдић Милић, књижевник.

-Значај Савеза је у свему ономе што ради када је у питању прије свега очивање завичаја у себи и наших људу који су се кроз разне периоде у нашој историји доселили на ове просторе. Изузетно је важно да они у себи сачувају свој завичај и због тога су битна удужења и овај Савез који, ево, чува успомене на једног од највећих савремених пјесника Босанске крајине, Милана Ненадића – истакао је Цицковић.

О Ненадићу је надахнуто говорио професор др Здравко Малбаша, дружбеник Ненадићев и завичајац који је одавно схватио све вредноте овог

агилног и, нада све, сјајаног књижевника, првенствено пјесника.

-Ненадић, грандиозан, човјек духа о златни мајдан израза. Бљесак муње у стијенама завичаја, вјечити младић. Човјек који је задужио покољења, а Савезу је једна од одредница бааштињење успомена на велика имена из властитих редова – нагласила је Ранка Срдић Медић, предсједник Савеза крајишких удружења.

Први добитник ове велике награде је наш уредник, пјерсник Ранко Прерадовић прошле године за књигу „Мастиљара стара“.

В.ЂУРЂЕВИЋ

“Пелагићев рунолист” Душку Ж. Поповићу

Жири Књижевне заједнице „Васи Пелагић“ Бања Лука за додјелу награде „Пелагићев рунолист у саставу Војин Тривуновић, председник, те чланови Миладин Берић и Ранко Прерадовић, одлучио је да петнаести добитник ове угледне награде буде професор, др Душко Ж. Поповић, књижевник и просвјетар из Доњих Вијачана код Прњавора. Овај неуморни стваралац, првенствено пјесник, али приповједач, романијер, есејиста и књижевни критичар, те сакупљач, по узору на Вуја Караџића народних досјетких и умотворина свога завичаја, многе своје од четрдесетак објављених књига повјерио је овом издавачу. Дакле Књижевна заједница „Васо Пелагић“ потписала се као издавач десетак књига нашег драгог Душка Ж. Поповића којем од срца честитамо ову награду. Иначе, он као човјер, а и као стваралац, нема вееликог расположења за ове врсте признања, али је прихватио „Пелагићев рунолист“ као драгу милошту.

СТЕВКА, ЗАВИЧАЈКО МОЈА

Шетам пропланком брега,
под млаким млазом сунца,
последњих, лепих дана јесени.

Дах ветрића спусти ми на прса
жут лист стабла.

Узимам га у руку,
загледам.

Жут лист клена
некоћ ми је Стевка
послала у писму.

Е, Стевка, посестримо,
пријатељу мој,
завичајко моја.,

ни тебе ни жутог листа,
ни оних лепих година,
нема ничега.,

још тињам ја
са судбом листа јесени
свакога стабла.

УБИЈАМО СЕ

Имамо своје животе и своје животне позиве,
а убијамо се од испразности
или умиремо од досаде.

КАФАНЕ

ви сте моја ходочашћа, света свратишта
у којима могу да одахнем и да се смирим,
не само кад сам изнурен, изгубљен,
него и кад сам моћан, полетан, радостан.

У вама се тјешим, и храбрим,

у вама се нагледах туча,
наслушах галаме, свађе,
у вама се наслушах музике, песме и јецаја.

У вама, моје дивне, драге кафане,
упознах своје најбоље пријатеље,
упознах људе и живот изнутра и свана,
у вама спознах удес и узлет шта је.

У вама, само у вама, могу да се носим са недаћама,
да сносим ударце, и у оскудици, и у пропасти,
упркос свему да схватим да ипак лепо ми је.

ЈАБУКА С КОЗАРЕ

1
По завршетку промоције моје књиге
у Вијачанима,
приђе пјесникиња Стевка –
дарова ми јабуку с Козаре.

Узимам,
стишћем је у руци,
црвену од крви, рата,
зарудјелу од сунца
и од историје.

Хтио бих да се захвалим,
нешто да кажем,
али остајем без даха
и без ријечи.

Само осјећам како израстам,
да сам велики,
поносан
и пркосан;

2
и слободан,
као Козара,
као лепршави, заносни осмијех
пјесникиње,
наше снахе вијачанске.

Зорану Грумићу

Душко Ж. ПОПОВИЋ